

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Odborná lingvistická terminologie: mezijazykové paralely a rozdíly
Professional Linguistic Terminology: Interlanguage Parallels and Differences

Bakalářská diplomová práce

Autor: Ruoyu Ren

Obor: Czech for Foreigners

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Olomouc 2023

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „Odborná lingvistická terminologie: mezijazykové paralely a rozdíly“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne: 18. 6. 2023

Podpis: .....

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Darině Hradilové, Ph. D., za cenné rady, podněty, trpělivost a důvěru ve mě při vedení této bakalářské diplomové práce. Bez její pomoci by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji také svým rodičům za podporu a starost během mého studia.

Obsah

ÚVOD	5
1. DEFINICE ODBORNÉHO TERMÍNU A JEHO VLASTNOSTÍ	6
1.1. Definice termínu	6
1.2. Vlastnosti termínu	8
2. POSTAVENÍ TERMINOLOGIE V LEXIKÁLNÍM SYSTÉMU A TVOŘENÍ TERMÍNŮ	11
2.1. Postavení terminologie v slovní zásobě	11
2.2. Tvoření slov	12
2.2.1. Morfologický způsob	12
2.2.1.1. Derivace	12
2.2.1.2. Skládání (kompozice)	13
2.2.1.3. Abreviace	14
2.2.2. Syntaktický způsob	15
2.2.3. Sémantický způsob	16
2.2.4. Přejímání z cizích jazyků	17
3. VÝVOJ JAZYKOVĚDNÉ TERMINOLOGIE A JEJÍ DVĚ PODOBY	20
3.1. Stručná historie české terminologie	20
3.2. Současná terminologie	23
3.3. Dvě podoby současné lingvistické terminologie	23
4. TERMINOLOGICKÁ VRSTVA SLOVNÍ ZÁSOBY V ČÍNŠTINĚ	25
4.1. Struktura čínských odborných slov	25
5. PODOBNOSTI A ROZDÍLY MEZI ČÍNŠTINOU A ČEŠTINOU	28
6. LINGVISTICKÁ TERMINOLOGIE V UČEBNÍCÍCH ČEŠTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA ..	30
6.1. Terminologie v učebnici	30
7. CHARAKTERISTIKA SLOVNÍKU	33
7.1. Struktura slovníku	33
ZÁVĚR	44
ANOTACE	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	46
SEZNAM POUŽITÉ INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	49

ÚVOD

S rostoucí frekvencí mezinárodních aktivit a sbližováním vztahů mezi zeměmi jsou přeshraniční akademické výměny stále častější a základem přeshraniční komunikace je jazyk. V současné době se stále více lidí ze všech zemí učí česky, včetně studentů z Číny, kteří přijeli do České republiky studovat jazyk, nebo pracovníků v České republice, kteří potřebují získat základní znalosti českého jazyka. Při studiu jazyka se nevyhnutelně setkáte s terminologií a porozumění těmto termínům pomůže vědcům lépe porozumět pojmům, které se učí. Cílem této bakalářské práce je vytvořit česko-čínský slovník lingvistických termínů, který bude vhodnou učební pomůckou pro cizince (především Číňany) učící se český jazyk a odstraní co nejvíce obtíží, které studentům v procesu učení působí složité odborné názvy.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části je uvedena definice a charakteristika termínů a je zpracováno jejich odlišení od běžné slovní zásoby. Ve druhé kapitole je uvedeno několik způsobů tvorby termínů v českém jazyce a pochopení způsobu rozšiřování terminologické slovní zásoby. Ve třetí kapitole je představen vývoj terminologie jako samostatné disciplíny, zejména historie vývoje české terminologie, a zmíněna je také otázka dvou podob české terminologie, a to latinské terminologie a české terminologie. Ve čtvrté kapitole je představen vývoj a skladba čínské terminologie a v páté kapitole jsou stručně porovnány shody a rozdíly mezi čínskou a českou terminologií. Dále jsem v šesté kapitole pro obě podoby české terminologie zvolila analýzu zahraniční učebnice češtiny, přičemž jsem předpokládala, že v této učebnici se latinská terminologie používá častěji než česká, a to z důvodu její stručnosti a podobnosti s anglickou terminologií. V praktické části je obsahem dvojjazyčný slovník vycházející z učebnice analyzované v teoretické části, konkrétně se jedná o česko-čínský slovník zaměřený na oblast lingvistiky, který poskytuje podrobné výklady v češtině i čínštině. Vzhledem k příliš širokému záběru lingvistické terminologie jsou v této práci vybrána běžná a praktická slova, která se vyskytují v zahraničních učebnicích češtiny a pokrývají základní termíny potřebné pro použití budoucími studenty a učiteli od začátečníků až po standardní úroveň B1 v češtině.

1. Definice odborného termínu a jeho vlastností

Jazyk je nástrojem lidské komunikace a terminologie v něm používaná je základem pro dosažení efektivní komunikace vědců v odborných oborech. Ať už se jedná o vědu, techniku, medicínu, právo nebo lingvistiku, přesné používání terminologie má velký význam. S rychlým rozvojem vědy a techniky se stále aktivněji rozvíjí mezinárodní vědecká a technická výměna a stoupá i postavení terminologie. Ve 30. letech 19. století se postupně etablovala terminologická disciplína a terminologie je jedním z hlavních předmětů studia terminologie (o vývoji terminologie viz konkrétně kapitola 3. a 5.) Terminologie je jedním z hlavních předmětů studia terminologie.

1.1. Definice termínu

Doposud jsme nenašli standardizovanou definici terminologie a v dílech různých autorů, kteří definují pojmy z různých hledisek, můžeme najít celou řadu výroků definujících pojmy. Termíny mají jedinečné vlastnosti, které je odlišují od neutrálních slov, například jsou často přesně definovány v doméně¹ a nevyžadují význam odvozený z textu. Někteří lingvisté však nevidí rozdíl mezi termíny a netermíny. Studium termínů také patří do oblasti lexikologie. Z hlediska sémiotiky je termín jazykový znak, jak jej definoval Saussure - jazyková jednota skládající se z označeného a označujícího².

Nejčastější definice "termínu" zní: „Termín je odborný pojem v určité odborné disciplíně, označení pojmového slova v jejím oboru“³. Ján Horecký definuje termín jako pojmenování pojmu v dané vědecké nebo výrobní oborové soustavě⁴. Čermák zase definuje termín jako „názvy (lexémy) užívané jednoznačně pro denotáty specifické určité vědě, oboru, ale i řemeslu či speciálnímu povolání“⁵. Podle Kovářikové je tento výraz výstižný a zároveň obecný, a proto je v české odborné literatuře standardním výkladem tohoto pojmu⁶. V knize Encyklopedie čínského jazyka a písma definuje autor Liu Yongquan „termín“ jako „odborný výraz různých oborů“. Termín může být slovo nebo slovní spojení, které se používá ke správnému označení věcí, jevů, vlastností, vztahů a procesů v různých oblastech výrobní techniky, vědy, umění, společenského života⁷. Encyklopedický slovník jazykovědy definuje „termín“ takto: „Terminologie je speciální termín vytvořený a používaný obory k přesnému vyjádření pojmů v jejich oboru. Jejich význam vyžaduje,

¹ Teubert, W; Čermáková, A. Lexicology and corpus linguistics: an introduction. Continuum Intl Pub Group. 2004, s. 141.

² Li Jianwei. Co je to sémiotika? Mluvení z uměleckého díla. Jida e-časopis. 2006, 40, s. 1-14.

³ Definice termínu [online]. Poslední změna 27. 2. 2022 21:36 [cit. 05. 11. 2022]. Dostupné z: <https://zh.wikipedia.org/wiki/%E6%9C%AF%E8%AF%AD>

⁴ Horecký, J. Základy slovenskej terminológie. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956, s. 43.

⁵ Čermák, F. Lexikon a sémantika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 132.

⁶ Kovářiková, D. Kvantitativní charakteristiky termínů. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 18.

⁷ Databáze čínské encyklopedie [online]. [cit. 06. 11. 2022]. Dostupné z: <https://h.bkzx.cn/item/126131?q=%E6%9C%AF%E8%AF%AD>

aby odrážely základní charakteristiky toho, co se studuje, a musí být proto v souladu s vědeckými koncepcemi.“⁸.

Výše uvedené definice nám umožňují shrnout dva hlavní společné prvky.

Zaprvé, termín se používá v konkrétní oblasti. Ve většině případů jsou termíny spojeny pouze s určitým oborem nebo oblastí. Jak psala Kovářiková: distribuce termínů se liší od neutrálních slov, protože první z nich se často vyskytuje v jednom nebo několika příbuzných oborech⁹. Cabré také zmínil, že pokud se lexikologie týká všech slov jazyka, terminologie se zabývá pouze slovy patřícími do určitého oboru nebo odborné činnosti¹⁰. Například „zrychlení“, „potenciální energie“, „gravitace“ apod. se používají ve fyzice, „řízená střela“, „puška“ apod. se používají ve vojenské oblasti. I když existují slova, na která se můžeme odvolávat v každodenním životě, stále si zachovávají svůj odborný význam¹¹. Například slovo „sníh“ se často používá v každodenní konverzaci, ale stále patří do termínu meteorologie.

Zadruhé, termín se odvolává na vědecký pojem. První ze tří Westových charakteristik terminologie spočívá v tom, že začíná studiem pojmů, o čemž Cabré říká: začíná pojmem a pak jej pojmenovává¹². Abychom porozuměli pojmu, musíme nejprve pochopit pojem, který za ním stojí; v paleontologii je „fosilie“ V paleontologii je „pozůstatek, relikv nebo zbytek dávného organismu, který se zachoval v hornině“. V geometrii je „krychle“ „čtvercový mnohostěn složený ze šesti čtvercových stěn“. Pokud nevíme, jaký pojem termín vyjadřuje, pak nevíme, k jakému objektu se vztahuje¹³.

Existují pojmy, jejichž obsah je běžným lidem známé, ale často se jim říká spíše každodenní pojmy než vědecké pojmy¹⁴. Mezi nimi je velký rozdíl, například každodenní pojem je obvykle velmi obecný a vágní. Vraťme se k příkladu „hustého sněžení“, které pro běžného člověka znamená nemalé množství sněhu, což je velmi nepřesná definice, zatímco z hlediska vědeckých pojmů musí termín podrobně popisovat konkrétní pojem, nikoliv podobný pojem¹⁵. Standardní definice „hustého sněžení“ v meteorologii tedy zní: „Sněžení se špatnou viditelností, horizontální viditelností menší než 500 m, výškou sněhu na zemi rovnou nebo větší než 5 cm nebo sněhovými

⁸ Qi, Y. Dong, D. Xu, L. Chen, G. Encyklopedický slovník jazykovědy. 1993, s 269.

⁹ Kovářiková, D. Kvantitativní charakteristiky termínů. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 20.

¹⁰ Cabré, M. T. Terminology. Theory, Methods and Applications. Philadelphia PA: John Benjamins Publishing Company, 1999, s. 35.

¹¹ Bozděchová, I. Současná terminologie. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. s. 32.

¹² Cabré, M. T. Terminology. Theory, Methods and Applications. Philadelphia PA: John Benjamins Publishing Company, 1999, s. 34.

¹³ Liu, Qing. 《中国术语学概论》 - Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015, s. 59.

¹⁴ Tamtéž, s. 58-61.

¹⁵ Tamtéž, s. 58-61.

srážkami mezi 5,0 a 9,9 mm za 24 hodin se nazývá husté sněžení¹⁶. Takové případy nepřesných definic termínů v laických textech byly v některé literatuře klasifikovány jako problémy terminologické platnosti, Čermák uvádí, že slovo prostupuje z jedné oblasti do druhé a jeho platnost se buď zvyšuje, nebo snižuje, zatímco termíny s plnou platností se objevují pouze v odborných textech¹⁷.

1.2. Vlastnosti termínu

Jednoznačnost

Jedním z kritérií přijatých Mezinárodní organizací pro normalizaci a Elektrotechnickou komisí pro definování termínů je, že musí být přesné, jednoznačné a stručné¹⁸. To znamená, že termín musí přesně a jednoznačně definovat pojem.

Systematičnost

Systematičnost terminologie je důležitou charakteristikou terminologie a Kiyak v Lingvistických aspektech terminologie uvádí, že „termín může existovat pouze jako součást terminologického systému...“¹⁹. Terminologický systém znamená, že termín existuje ve spojení s dalšími termíny, které s ním nějakým způsobem souvisejí, a že terminologický systém je souhrnem termínů, které přesně vyjadřují pojem odbornosti, a vytváření termínů mimo terminologický systém nemá žádný význam. „Systematičnost je neoddělitelná vlastnost a všechny termíny bez výjimky se vyznačují systematičností“²⁰. V procesu vývoje čínské terminologie se často vytvářejí nová slova, aby splňovaly požadavky systematičnosti.

Ustálenost

Ustálenost znamená, že forma termínu by měla být relativně stabilní a obecně by se neměla snadno měnit; slovo vzniká a v průběhu desetiletí a staletí se mění jeho obsah, ale jeho forma zůstává stejná, vždy se snažíme určit přesnější konotaci termínu, ale neměníme tvar slova. Pokud se jeho podoba často mění, může to mít negativní dopad na odbornou komunikaci²¹.

Rétorická neutralita

¹⁶ Objem sněhu. [online]. [cit. 06. 11. 2022]. Dostupné z: <https://baike.baidu.com/item/%E9%9B%AA%E9%87%8F/2099146>

¹⁷ Čermák, F. Lexikon a sémantika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010, s. 134.

¹⁸ Standardní definice termínů [online]. Poslední změna 03. 05. 2021. [cit. 09. 11. 2022]. Dostupné z: <https://www.ibm.com/docs/zh/iis/9.1?topic=terms-define>

¹⁹ Kiyak, T.R. Lingvistické aspekty terminologie. Kiev: UMK VO. 1989, s. 7.²¹ Grinev, S.V. Úvod do terminologie. M. : Moskevské lyceum. 1993, s. 173.

²⁰ Grinev, S.V. Úvod do terminologie. M.: Moskevské lyceum. 1993, s. 173

²¹ Liu, Qing. 《中国术语学概论》 - Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015, s. 79.

Rétorická neutralita znamená, že termíny by měly být vytvářeny bez rétorického podtextu, subjektivity apod., neměly by být metaforické a neměly by být expresivní. Ale některé termíny, když byly poprvé vytvořeny, obsahují subjektivní představy jmenovatele. Například chemický prvek „uran“ pojmenoval německý chemik Klaproth na počest objevu Uranu astronomem sirem Williamem Herschelem. Tento explicitní příběh za jménem lze označit za přidaný význam a v odborném světě se tento „přidaný význam“ stává nepodstatným, zatímco jeho koncepční vědecký význam je vyzdvižen²².

Monosémie, polyfunkčnost a homonymie termínů

Někteří autoři také vyžadují, aby ideálně termíny byly monosémní, tj. aby jediné slovo termínu odkazovalo k jedinému pojmu a aby tento pojem měl pouze jeden termínový výraz, jehož jednoslovnost zajišťuje, že je do značné míry nezávislý na kontextu²³. Jednohlasnost však není společným znakem všech termínů, Existují některé absolutně jednoznačné termíny, které mají tendenci v průběhu svého používání získávat další významy, které tuto povahu postupně mění.

Některé termíny jsou také polysémní, tj. termín označuje různé pojmy v téže oblasti, ve stejném terminologickém systému. Například podle Čermáku má termín terminologie nejméně tři významy:

a. principy a pojmové základy, kterými se řídí studium terminologie, b. směrnice používané při terminologické práci, c. soubor termínů používaných v určitém oboru²⁴.

Kromě monosémantických a polysémantických termínů existují také homonyma. Homonyma jsou nutně interdisciplinární nebo mezisystémová. Pokud termín představuje v různých oborech odlišný pojem, jedná se o interdisciplinární a mezisystémové homonymum, např. „páka“, což je v mechanickém pojetí jednoduchý mechanismus, který se působením vnější síly může otáčet kolem pevného bodu na tyči²⁵. Ve finální oblasti, odkazuje na „efekt zvyšování rentability vlastního kapitálu použitím cizího kapitálu v kapitálové struktuře podniku“²⁶. Pokud má jeden termín různé pojmy v různých teoriích stejné disciplíny, pak se jedná o homonymum v rámci oboru, napříč systémy²⁷. Např. v matematice se definice „přímky“ v euklidovské a neeuklidovské geometrii liší.

²² Liu, Qing. 《中国术语学概论》 - Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015, s. 58-61.

²³ Tamtéž, s. 58- 59.

²⁴ Cabré, M. T. Terminology. Theory, Methods and Applications. Philadelphia PA: John Benjamins Publishing Company, 1999, s. 32.

²⁵ Definice páky [online]. Poslední změna 02. 03. 2022 19:33 [cit. 11. 11. 2022]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1ka>

²⁶ Finanční páka [online] [cit. 22. 06. 2023]. Dostupné z: <https://businesscenter.podnikatel.cz/slovnicek/financni-paka/>

²⁷ Wu Likun. Fenomén homonym v ruské terminologii: Výzkum v oblasti humanitních a sociálních věd, Ministerstvo školství, Čína. 2007, 15(1), s. 45-49, citováno dle В.М. Лейчик, 1991, s. 119.

Vedle toho je zde určitost, stručnost atd.. Termín však nemůže být dokonalý ve všech svých vlastnostech a v každé vlastnosti existují výjimky, což nás přivádí k otázce standardizace a normativita termínů, která je rovněž důležitou oblastí výzkumu terminologie.

2. Postavení terminologie v lexikálním systému a tvoření termínů

Při zkoumání terminologického souboru z lingvistického hlediska je důležité zjistit, kam terminologický soubor zapadá do moderního lexikálního systému. Existuje neměnný tradiční názor, který terminologickému souboru přisuzuje zvláštní, nezávislé postavení. S rychlým rozvojem vědy a techniky je zároveň důležitým úkolem lingvistů rozšiřovat slovní zásobu pojmů pro lepší komunikaci a porozumění.

2.1. Postavení terminologie v slovní zásobě

Nauka o slovní zásobě a mluvnici (gramatice) jsou dvě hlavní odvětví lingvistiky a studium slovní zásoby je jedním z hlavních předmětů lingvistiky, který zkoumá obsah, formu, úlohu a vzájemné vztahy pojmenovacích jednotek. Slovo je spojení formy a obsahu, základní jednotka slovní zásoby, jejíž úlohou je pojmenování a která hraje základní roli v dalších složených slovech nebo slovních sousloví používaných k pojmenování. Souhrn slov v každém jazyce tvoří jeho slovní zásobu a mezi jednotlivými jazyky existují značné rozdíly ve slovní zásobě, například jazyky, které hojně využívají odvozování a složeniny k vytváření nových slov, mají mnohem větší slovní zásobu než jazyky, které běžně využívají sémantiku k vytváření nových slov (dávají nové pojmy slovům již existujícím). Vzhledem k tomu, že nová slova stále vznikají, je obtížné podat představu o tom, kolik slov je dnes v češtině. Dosud nejrozsáhlejší český slovník, Příruční slovník jazyka českého, vydávaný postupně v letech 1935-1957, má asi 250 000 hesel. První vydání Slovníku spisovných slov českých vyšlo v letech 1960-1971, druhé v roce 1989 a obsahuje přibližně 192 000 hesel. Nejmenší, Slovník spisovného jazyka českého pro školy a veřejnost (první vydání 1978, druhé vydání 1994, přepracované) obsahuje asi 48 000 hesel a představuje jádro spisovné slovní zásoby.²⁸ Systémy jsou velmi důležité vědecké pojmy a mají významné místo ve studiu terminologie. Jazykový systém je soubor jednotek stejného typu, které jsou vzájemně omezené a propojené, souvislý, vnitřně uspořádaný celek. Lexikální seznam není prostá superpozice slov, ale uspořádaný soubor jednotek. Vzhledem k otevřené, nekonečné povaze jednotek slovtvorného systému a složitosti slov je obtížné najít jednotný princip uspořádání slovtvorného systému, ale můžeme rámcově rozlišit způsoby uspořádání z hlediska slovních druhů, stavby a významu. Široce přijímané je slovnědruhovú rozlišení, ale tato metoda má svá omezení, protože slovníky obsahují nejen slova, ale i sousloví a frazeologismy, u kterých nelze rozlišit podle slovních druhů, takže platnost této metody je omezená.²⁹

²⁸ Na co se nás často ptáte [online]. Praha: ústav pro jazyk český [cit. 16. 06. 2023]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20090227223603/http://www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm>

²⁹ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 9-16.

Termín je lexikální jednotka užívaná pro odborné výrazy s přesným, pojmovým významem, který není v odborné oblasti mnohoznačný, je velmi ustálený a normativní, bez vedlejších emocí.³⁰ Podle stylistických rysů se termíny, hovorová slova, knižní slova a poetismy řadí do speciálních vrstev ve slovní zásobě. Čechová také uvádí, že termíny je jako zvláštní vrstvou lexikálních jednotek v lexikálním systému, jejich význam v odborném souboru jsou jasnější než v ostatních lexikálních vrstvách a není ovlivněn kontextovou³¹. Z toho důvodu, že rozsah slov z oblasti odborných žánrů je poměrně velký, takže termíny tvoří velkou část lexika a při sestavování slovníku obvykle zařazujeme pouze názvy základních oborů, pokud chceme zahrnout všechny termíny, pak by se počet slov několikanásobně rozšířil.

2.2. Tvoření slov

Jedním z nejdůležitějších prostředků obohacování lexika je tvoření nových slov, která mohou být tvořena různými způsoby. V češtině se obvykle rozlišují čtyři způsoby - morfologický, syntaktický, sémantický a přejímání z cizích jazyků³². Kromě toho by termín měl mít jednotnou morfologickou podobu a jednotnost je důležitou zásadou při tvoření termínů³³. Sager uvádí, že tvoření termínů se od běžných slov liší tím, že je systematictější, aby usnadnilo komunikaci a přenos informací³⁴.

2.2.1. Morfologický způsob

2.2.1.1. Derivace

Nejtypičtějším a nejběžnějším způsobem tvoření termínů v češtině je stejně jako u jiných slov odvozování, tedy tvoření nových slov přidáním předpony, přípony nebo obojího k danému slovu (tj. kořenu). Při odvozování se mohou samohlásky nebo souhlásky v kořeni oproti dřívějšímu změnit, tyto změny jsou však součástí způsobu tvoření slov a jsou stejně systematické.³⁵

a) Předpona (prefix)

Předpona předchází kořeni slova, který zůstává vždy stejný, např. mezi-národní. Tento způsob se nejčastěji používá u sloves a poměrně zřídka u podstatných jmen přídavných a příslovcí.

Předpony mohou být předložkové (*-pod, -nad, -na, -u, -proti, -před*) nebo nepředložkové (*-pa,*

³⁰ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 35.

³¹ Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 218.

³² Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 34.

³³ Shi Lijian. Ways of Forming and Developing Terms. [online] [cit. 01. 03. 2023]. Dostupné z: <http://www.term.org.cn/CN/abstract/abstract10591.shtml>

³⁴ Sager, J. Term Formation. In: Handbook of Terminology Management. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1997, s. 25.

³⁵ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 37.

-pra, -vy, -vz), domácího nebo cizího původu (-anti, -kontra, -re, -sub), nebo mohou být rozlišeny slabikami, bezslabičné (-v, -s, -z, -vz), jednoslabičné (-vy, -nad, -na, -pod, -nad) nebo dvouslabičné předpony (-mezi, -proti, -mimo, -anti apod.)³⁶

b) Přípony (sufix)

Přípony následují za základovým slovem, např. *sponzor-ský*. Často se objevuje tendence používat přípony ke kořenovému slovu k vytváření specializovaných názvů, a jak již bylo zmíněno, termíny by měly mít jednotnou morfologickou podobu, např. v angličtině mají všechny syntetické tkaniny příponu -on: *nylon, silon, crepsilon, dederon*, v češtině přípona -išť obvykle zastupuje místo nebo lokalitu, např. *parkoviště, hřiště, stanoviště* apod. Na jasný trend v tvoření přípon upozorňuje i Poštolková v knize O české terminologii a uvádí příklady tvoření termínů v lingvistickém oboru: přípona -ém se používá pro pojmenování základních jednotek na úrovni jazykového systému (*foném, grafém, morfém*).³⁷

c) Prefixálně-sufixální způsob

Jak již název napovídá, jedná se o způsob tvoření slov pomocí předpon i přípon, např. *po-hlavec, po-čas-í, ná-prst-ek*. Tímto způsobem se tvoří podstatná jména a přídavná jména pomocí přípon, např. -ík, -ek, -ák, -ice u podstatných jmen a -ný a -ní u přídavných jmen. Hauser ve své knize *Nauka o slovní zásobě* uvádí, že tímto způsobem se mění jeho mluvícím charakteristika³⁸.

2.2.1.2. Skládání (kompozice)

Složené slovo se v odborné oblasti používá častěji než v jiných žánrech. Frekvence jejich užití je však ve srovnání s odvozováním poměrně nízká³⁹. Složená slova mají obrovskou výhodu v tom, že je můžeme použít jako základ pro odvozování⁴⁰. Jejich členy jsou především podstatná jména, přídavná jména a číslovka. Složená slova se skládají ze dvou nebo dokonce tří či více slov spojených dohromady. Základem první části složeniny může být podstatné jméno (*sněhobilý*), přídavné jméno (*velkoměsto*), příslovce (*dlouhoruký*), zájmeno (*samoobsluha*), sloveso (*tlučhuba*) nebo číslo (*trojlístek*). Druhou část tvoří obvykle podstatné jméno (*malovýroba*), přídavné jméno (*černobilý*) a sloveso (*spolupracovat*) nebo slovesný základ (*zeměpis*). První a druhá část jsou obvykle spojeny samohláskou (interfixem), např. *velk-o-obchod, sedm-a-šedesát*.⁴¹

³⁶ Svobodová, D. *Czech Word-Formation and Vocabulary*. Ostrava: University of Ostrava, 2011, s. 27.

³⁷ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. *O české terminologii*. Praha: Academia, 1983, s. 37.

³⁸ Hauser, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 149.

³⁹ Hauser, P. *Nauka o slovní zásobě a tvoření slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 68.

⁴⁰ Sochor, K. *Příručka o českém odborném názvosloví*. Praha: ČSAV, 1955, s. 21.

⁴¹ Svobodová, D. *Czech Word-Formation and Vocabulary*. Ostrava: University of Ostrava, 2011, s. 30.

V knize Nauka o slovní zásobě Hauser naznačuje, že složená slova se používají pouze při tvoření podstatných a přídavných jmen⁴², číslovkové složeniny jsou spřežky, složená slova (např. zlobřečit) jsou doslovnými překlady z cizích jazyků, známé také jako kalky, vznikly napodobením stavby cizích výrazů⁴³, složeniny s příslovcem jsou vhodné a slovesa jsou řídká⁴⁴.

Existují různé způsoby klasifikace složených slov z různých hledisek; morfologicky lze rozlišovat slova nevlastní a vlastní a z hlediska významového vztahu mezi členy nového slova slova slova koordinační a subordinační⁴⁵. Zde se zaměříme na způsob klasifikace složených slov morfologicky.

a) Nevlastní kompozita

Tento způsob jednoduše spojuje dvě slova dohromady, ale pořadí obou členů nového slova se bude lišit od pořadí dvou slov, která používáme v běžných mluvených projevech. Existuje také nové slovo vzniklé citováním celé věty (např. *kdovíjaký, jaksepatři*). Význam nového slova se změní a vznikne jedno nové. Takto tvořená složená slova mají základové slovo, které může stát samostatně (např. *maloměsto, novostavba*).⁴⁶

b) Vlastní kompozita

Členy (nebo alespoň jedna z jejich částí) takto utvořeného slova nemohou stát samostatně s novým významem, např. *zeměpis, hloubkoměr, -pis* a *-měr* nemohou stát samostatně jako slovo. Protože se však druhá část některých slov v takových spojeních často používá (např. *-piš, -měr, -met* apod.), postupně se stává sufixem, který lze použít k odvozování, tvorba těchto slov byla později také přiřazena mezi derivační a složené metody.⁴⁷

2.2.1.3. Abreviace

Abreviace je způsob tvoření slov zkracováním. Jedná se o proces redukce slova na jedno nebo několik písmen a jeho zkrácení tak, aby znamenalo přesně totéž co původní slovo, přičemž některé zkratky můžeme skloňovat. Hauser popisuje proces zkracování jako „Slovo může budovat na víceslovném pojmenování tak, že z něho bere jen části.“⁴⁸

⁴² Poštolková také uvádí: „V odborném názvosloví setkáváme se také se složeninami neboli se složenými slovy (kompozity). Jsou to hlavně podstatná a přídavná jména (nízkokmen, ledoborec, trativod, krátkovlnný, ústavodárný, mrazuvzdorný).“ 1983, s. 21.

⁴³ Tamtéž, s. 44.

⁴⁴ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 151.

⁴⁵ Tamtéž, s. 151.

⁴⁶ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě a tvoření slov. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 69.

⁴⁷ Sochor, K. Příručka o českém odborném názvosloví. Praha: ČSAV, 1955, s. 24.

⁴⁸ Hauser, P. Základní pojmy z nauky o slovní zásobě. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 31.

a) Grafické zkratky

Existuje pět druhů grafických zkratk, přičemž Hrbáček uvádí, že grafické zkratky jsou pouze jevem písma, nejsou součástí jazykového systému a nemají povahu jazykových znaků⁴⁹, které znamená, že chceme-li jej vyjádřit v mluveném jazyce, musíme přečíst celý název jeho prototypického slova. Pokud jde o obrazné zkratky, můžeme rozlišovat: iniciálové zkratky (č. - *číslo*), rámcové/kontrakční zkratky (*pí - paní*), lineární zkratky (*doc. - docent*), skeletové zkratky (*rkp. - rukopis*), kombinované/složené zkratky (*stč. - staročeský*).

b) Grafické fonetické zkratky

Grafické fonetické zkratky jsou v některých knihách známé také jako hláskové zkratky, tyto zkratky jsou obvykle založeny na víceslovných názvech, které se skládají z počátečních písmen částí dohromady a jsou uváděny velkými písmeny⁵⁰, nejsou sklonné, např. *ČR, USA, EU* atd.

c) Fonetické zkratky

Skupinové zkratky, jsou zkratková slova a liší se od iniciálových zkratk. Jsou to zkratky, které přebírají část ze slova nebo jsou sestaveny zkrácením dvou nebo i více slov⁵¹. Mají vlastnosti slov, včetně psaní a výslovnosti, a vyslovují se jinak než původní slovo. Po zkrácení mají pouze počáteční písmeno velké a všechna ostatní malá, mohou být utvořena z první slabiky každého slova, jako ve *Valmezu - Valašském Meziříčí (české město)*, nebo mohou být náhodně vybranými písmeny (*Čedok - česká dopravní kancelář*) a některá cizí slova, jako *sci-fi (science fiction)*. Zkratkami tohoto druhu jsou i některé hovorové výrazy z běžného života, např. *nashle - nashledanou*⁵². Tento druh zkratk má oproti akronymům výhodu v tom, že je pro naše hovorové výrazy pohodlnější a můžeme je skloňovat, což znamená, že textu lépe rozumíme. Kromě toho ji lze použít jako základní slovo pro odvozeniny, aby bylo možné dále tvořit nová slova⁵³.

2.2.2. Syntaktický způsob

Tento přístup, založený na kombinaci dvou nebo více termínů za účelem získání víceslovného pojmenování, představuje využití existujícího slova, kdy vytvářením sousloví nedochází ke zvýšení počtu slov, ale ke zvýšení počtu termínů. Jejich výhodou je, že jsou velmi popisné a mohou velmi

⁴⁹ Hrbáček, J. Jazykové zkratky v češtině. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 54.

⁵⁰ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě a tvoření slov. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 72.

⁵¹ Hauser, P. Základní pojmy z nauky o slovní zásobě. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 39.

⁵² Svobodová, D. Czech Word-Formation and Vocabulary. Ostrava: University of Ostrava, 2011, s. 32-33.

⁵³ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 48.

dobře vyjadřovat pojmové systémy⁵⁴. V češtině jsou dvouslovné termíny bohatší než jednoslovné⁵⁵. V Příručce o českém odborném názvosloví Sochor také uvádí, že „Ze sousloví jsou nejběžnější terminologická sousloví dvouslovná.“⁵⁶ Sousloví se vyznačují tím, že členy spojení nelze nahradit synonymy, pořadí spojení vyžaduje syntaktickou návaznost. Stabilita pořadí slov je důležitým rysem, který odlišuje sousloví od slovních spojení volných⁵⁷.

Sochor dělí terminologické sousloví podle jejich slovního druhu na jmenné a slovesné. První z nich, ať už jde o podstatná nebo přídavná jména, mají jako hlavní člen jméno. Druhé mají jako hlavní člen slovesa⁵⁸. Poštolková je v knize O české terminologii dělí z hlediska významu jejich členů i vazeb do následujících tří kategorií⁵⁹:

- a) spojení dvou nebo více termínů;
- b) slovní spojení, která nabývají terminologického charakteru pouze ve vzájemném vztahu, přičemž slova sama o sobě terminologický charakter nemají;
- c) terminologické frazeologismy, kde zcela nová spojení slov nabývají zcela nových významů, odlišných od původního významu každé složky.

2.2.3. Sémantický způsob

Sémantické vytváření pojmu je použití již existujícího označení k vyjádření nového pojmu, přičemž se využívá metaforické nebo metonymické vazby mezi novým pojmem a původním pojmem. Podle Dokulila jde o projev jazykové ekonomie, neboť tímto procesem nevznikají nová pojmenování, ale pouze se zvyšuje počet významů existujících jednotek⁶⁰. Opakem k terminologizaci je proces determinologizace, což znamená, že se termíny stávají každodenními jazykovými jednotkami.

- a) Zpřesňování významu slov z běžné komunikace

V mnoha případech se slova z neterminologických slovníků často používají při tvorbě odborných termínů, v takovém případě se význam slova nemění, pouze se zužuje rozsah jeho významu pro použití v rámci odborného oboru, čímž se zpřesňuje.⁶¹

⁵⁴ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 36.

⁵⁵ V O české terminologii, Poštolková údaje ze systematického průzkumu termínů v odborné oblasti ukazují, že víceslovné termíny tvoří 77,5 % celku, z toho většinu tvoří dvouslovné termíny (48,34 %). 1983. s. 49.

⁵⁶ Sochor, K. Příručka o českém odborném názvosloví. Praha: ČSAV, 1955, s. 20.

⁵⁷ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 156.

⁵⁸ Sochor, K. Příručka o českém odborném názvosloví. Praha: ČSAV, 1955, s. 20.

⁵⁹ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 52.

⁶⁰ Dokulil, M. Tvoření slov v češtině. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962, s. 20.

⁶¹ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 55.

b) Metaforické tvoření

Metafory vznikají přenesením nových pojmů na základě tvaru, velikosti, barvy nebo funkce věci, k níž se termín vztahuje. Metafory v terminologii jsou zcela automatické a používají se v odborném kontextu bez ohledu na pojetí původního pojmenovaného objektu. Tento typ termínu je snadno zapamatovatelný a srozumitelný, proto je tato metoda při pojmenovávání nových termínů velmi častá. Mnohé metaforické termíny v češtině jsou přímými překlady z jiných jazyků, takže se překrývají s výrazy metafor v jiných evropských jazycích, což zároveň svědčí o tom, že tento způsob tvoření je velmi mezinárodní.⁶² Hauser uvádí, že „Metaforické významy se vyskytují jen v určitých oblastech skutečnosti: u předmětů a jevů, u jejich vlastností, u okolností z těchto vlastností vyplývajících, u dějů.“⁶³ Tímto způsobem můžeme získat podstatná jména, přídavná jména, příslovce a slovesa.

c) Metonymické tvoření

Metonymický přístup je běžný i v různých profesních oblastech. Metonymie je založena na věcném spojení dvou věcí (na základě věcné souvislosti), které spojuje vnitřní souvislost mezi nimi. Jejich nevýhodou však je, že na rozdíl od idealizovaného pojmenování pojmů: vlastní jméno odpovídá pouze jednomu pojmu. Objevují se také v kontextu s novými a více metonymickými významy. Prostřednictvím jejich významů lze metonymický přístup rozdělit do tří kategorií: strukturální, kontextové a etymologické (historické).⁶⁴

2.2.4. Přejímání z cizích jazyků

Před dlouhou dobou obohacujeme naši slovní zásobu o výpůjčky z cizích slov, které svědčí o hospodářské a kulturní výměně mezi různými zeměmi a o vzájemném propojení a interakci mezi jednotlivými zeměmi. Obecně cizí slovní zásoba proniká do češtiny buď ústně, nebo prostřednictvím literárních vlivů. Etymologicky lze cizí slovní zásobu rozdělit do tří kategorií: mezinárodní, přejatá ze sousedních zemí (především z němčiny) a ze slovanských jazyků.⁶⁵

Vliv cizích jazyků se projevuje ve specifických oblastech a počet jazyků používaných v různých oblastech často závisí na tom, která země je v dané oblasti nejrozvinutější nebo nejaktivnější. Například v oblastech souvisejících se vzděláním nebo náboženstvím používáme nejvíce latinu (*škola; anděl*), v hudbě více italské vlivy (*violoncello*) a v termínech souvisejících s feudálním systémem více němčinu (*šlechta*). Došlo k výraznému rozšíření přejímání slovní zásoby angličtiny, která je dneška globálním jazykem. Literatura v angličtině je bohatší než v jiných jazycích, s kódy v oblasti počítačů a velkým množstvím anglických slov používaných v různých

⁶² Sochor, K. Příručka o českém odborném názvosloví. Praha: ČSAV, 1955, s. 27.

⁶³ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 71.

⁶⁴ Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 73-74.

⁶⁵ Šmilauer, V. Nauka o českém jazyku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972, s. 120.

zemích⁶⁶. Zajímavé je, že Šmilauer zmiňuje charakteristické citové zabarvení cizích slov, což znamená, že slova převzatá ze stejného jazyka mají tendenci mít určité ustálené citové zabarvení, např. je-li slovo řeckého, latinského nebo francouzského původu, pak má tendenci mít vznešené zabarvení, zatímco je-li slovo německého původu, pak má naopak tendenci mít slovo hanlivý nádech, což je jev umocněný dlouholetým bojem proti užívání německých slov v češtině⁶⁷. Další charakteristikou přejatého slova je její malá stálost, což je způsobeno tím, že cizí slova jsou obzvláště náchylná ke kulturním změnám. Obvykle v některých dobách proniká do národního jazyka ve velkém množství, než hromadně zanikne⁶⁸.

Přejatá slova více či méně přizpůsobujeme českému jazykovému systému z hlediska výslovnosti, pravopisu, gramatiky a sémantiky a v závislosti na míře přizpůsobení je můžeme zařadit do pěti kategorií⁶⁹.

a) Citátová slova

Tento způsob zachovává zcela podobu, výslovnost a význam etymologický, jako je tomu v případě anglického *fair*, a taková slova jsou do českých slovníků zařazována jen zřídka. Jejich výhodou je, že jsou stejně dobře použitelná i pro jiné jazyky a jsou srozumitelnější pro odborníky.

b) Cizí slova v užším slova smyslu

Cizí slova, která nepovažujeme za citoslovce a zachovávají si svou původní podobu, ale používáme pro ně českou výslovnost a jejich výslovnost je „čechizovaná“.

c) Adaptovaná slova z hlediska pravopisu

I když jsme jejich podobu změnili podle češtiny, stále můžeme poznat, že se jedná o cizí slova, a to podle přítomnosti písmen ve slově, která nejsou v češtině běžná, např. *gól*, *jóga*.

d) Zdomácnělá

Zdomácnělá slova jsou slova, která ze svého výchozího jazyka vymizela, např. *ruže*.

e) Smíšená slova

Slova ovlivněná dvěma jazyky, např. *elektroléčba*.

⁶⁶ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 58-61.

⁶⁷ Šmilauer, V. Nauka o českém jazyku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. 1972, s. 137.

⁶⁸ Tamtéž, s. 128-129.

⁶⁹ Svobodová, D. Czech Word-Formation and Vocabulary. Ostrava: University of Ostrava, 2011, s. 64-65.

Kromě toho cizí slovní zásoba je přizpůsobivá, a pokud je něco cizího v zemi rozšířeno a známo, bude to ztratit svou cizost, např. *špagety*, *kakao* apod. Z tohoto důvodu, že hranice mezi přizpůsobenými a nepřizpůsobenými slovy není pevná a proces přeměny neadaptovaných slov v adaptovaná stále probíhá. Také existují případy, kdy cizí slovo má domácí ekvivalent a používá se obojí, často s naprosto stejným významem a stejným použitím.⁷⁰

---

⁷⁰ Hauser, P. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, s. 57.

3. Vývoj jazykovědné terminologie a její dvě podoby

Jazyk jako produkt života, kultury a sociálního vývoje lidských společenství je hlavním výrazovým prostředkem a nástrojem pro vytváření znalostí, výměnu myšlenek a emocí a informací. Před vznikem plnohodnotného spisovného českého jazyka byly odborné termíny různých starobylých oborů součástí obecné slovní zásoby⁷¹ a teprve s dalším vývojem společnosti a vznikem českého státu se odborné termíny jednotlivých oborů vyčlenily z obecné slovní zásoby, a to v souvislosti se vznikem českého státu, kdy se odborné termíny jednotlivých oborů. V posledních sto letech se výroba, technologie a všechny druhy vědy rozvíjely poměrně rychle, kultura se šířila a komunikovala stále častěji, neustále přibývaly nové informace a rozvoj a standardizace terminologie, nejlepšího nástroje pro vědce a odborníky, se staly obzvláště důležitými, abychom byli schopni komunikovat přesně a precizně.

3.1. Stručná historie české terminologie

V první polovině 9. století vznikl na českém území první politický útvar, říše Velké Moravy s centrem na jihovýchodní Moravě, a v roce 863 n. l. přišli do této části země Kanstantin a Metoděj, sepsali písmo hlaholici a dali spisovnému jazyku poměrně pevnou úroveň, zejména pokud jde o gramatiku, styl a slovní zásobu. Kromě toho se v této době plně rozvinula i náboženská terminologie, která vznikla v římském období se zavedením feudálního systému, a to vytvořením nových slov, především ze staré slovenštiny, latiny a němčiny, přičemž staroslovenština měla na staročestinu nejsilnější vliv.

V 10.-12. století byl vývoj jazyka přerušen složitými změnami režimu a konflikty o sousední území, ale analýza starých napsů ukazuje, že poznatky o jazyce se v tomto období ještě soustřeďují především na náboženské termíny, s velkým počtem slov překrývajících se se slovenštinou např. *Bůh*, *duše*, ale také na pronikání cizích jazyků a tvoření a adaptaci domácích slov, přičemž první např. *kříž* z latinské slovní zásoby a *Vánoce* z německé slovní zásoby a *kázati*, *sbožný* z té druhé.⁷²

Na přelomu třináctého a čtrnáctého století se objevují teologické termíny a názvy s filosofickými pojmy např. *podstata*.⁷³ Zároveň byla náboženská terminologie v této době již velmi bohatá a vyspělá a v některých starých přeložených textech či dílech týkajících se náboženství můžeme vycítit, že čeština již získala schopnost fungovat jako literární jazyk. Prostřednictvím českých poznámek v latinském slovníku *Mater verborum* můžeme také zaznamenat, že v této době česká terminologie pronikala i do oblasti přírodních věd (*hlemýžď*), lékařství (*kýlavec*), pohanské

⁷¹ Poštolková uvádí, že postupem času se velké množství termínů dostalo i do běžného jazyka, ale jak bylo zmíněno v kapitole 1.1 této práce, většinou se chápe spíše jejich každodenní pojetí než vědecké pojetí termínů. O české terminologii. 1983, s. 13.

⁷² Komárek, M. Dějiny českého jazyka. Brno: Host, 2012, s. 14-17.

⁷³ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 13.

terminologie (*věštec*), zemědělství a řemesel (*cívka, klubko*). Následně, jak se zdokonaloval feudální právní systém, přibývalo správních, feudálních a právních termínů.⁷⁴ Malá část feudální terminologie využívala výrazy z minulosti, většinou přejímáním cizích slov, z nichž vznikala nová slova, např. latinská a německá.

V důsledku německé kolonizace českých zemí a postupující germanizace české šlechty existuje bohaté české feudální a správní názvosloví německého původu. Většina názvů v právní terminologii můžeme najít původ v latinských textech z 12. století a koncem 14. století se právní terminologie zdokonalila, původně jednoduché fráze nahradily dlouhé, jasně vyjádřené věty, které dokázaly vyjádřit logičtější a odbornější výroky. Za Karla IV. došlo k rozkvětu české literatury a jazyka, což bylo důsledkem významu, který přikládal rozvoji domácí vědy a zakládání univerzit. V této době také vznikl první český terminologický slovník - Klaretův slovník, který shrnul termíny užívané ve staré češtině a doplnil slovní zásobu o nové termíny.⁷⁵

V 15. století vytvořil Hus soubor vojenských termínů, z nichž některé byly převzaty i do jiných jazyků, např. *píšťala-pistole*, a v době husovského hnutí se spisovná čeština stala účinným nástrojem politické propagandy, což výrazně přispělo k demokratizaci češtiny demokratizace. Od 5. století není pochyb o schopnostech češtiny jako literárního jazyka a její vliv zesílil v této době, kdy byla užívána jako úřední jazyk ve Slezsku a jako jazyk polské a uherské diplomacie na dvoře Matyáše Korvína.

V 16. století přibýlo do české slovní zásoby velké množství cizích slov, hornické a řemeslnické výrazy převážně z němčiny např. *šichtmistr, hoblík*, odborné a administrativní výrazy z latiny např. *exemplum, kalendář* a vojenské termíny převážně z románských jazyků např. *armáda*.⁷⁶ V této době se objevují tištěné noviny, kompletní Bible kralická a její komentář obsahoval velké množství odborných a vědeckých termínů.⁷⁷ Ve druhé polovině 16. století vznikl nový pravopis, který až do 19. století nedoznal výraznějších změn.

V 17. století byl rozvoj češtiny zbrzděn bitvou na Bílé hoře a její funkce v zemi byla omezena, i když byla jazykem, kterým se mluvilo vedle němčiny na sněmu, ale její odborná úroveň nebyla vysoká. Po této historické události bohatí chudli, čeští intelektuálové byli vyhoštěni do zahraničí a postižena byla i pražská univerzita. Vývoj češtiny se v tomto případě může opírat pouze o spisovatele v exilu, reprezentativním spisovatelem je Jan Ámos Komenský. Kromě toho jsou některé české výrazy zachovány v dříve publikovaných náboženských dílech, ale na různé úrovni,

⁷⁴ V knize Dějiny českého jazyka se píše, že vznik právnícké terminologie lze vysledovat již ve druhé polovině 13. století a že nejstarší české právní zápisy jsou obsaženy v knize rožmberské. Komárek, M. Dějiny českého jazyka. Brno: Host, 2012, s. 18,

⁷⁵ Tamtéž, s. 14-17.

⁷⁶ Tamtéž, s. 29.

⁷⁷ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologii. Praha: Academia, 1983, s. 13.

některé s cizími prvky a některá slova byla upravena. Tento přístup byl nalezen i v dobové protireformační poezii a měl pozitivní vliv na poezii národního obrození.⁷⁸

Od konce 18. století do 19. století, známého také jako období národního obrození, hovoříme o novočeštině. Díky rozvoji průmyslu se změnila sociální struktura společnosti, vzrostl počet českých dělníků, řemeslníků a měšťanských skupin, což položilo základy pro vznik nové české inteligence a obrození českého jazyka. Spisovná čeština se stala hlavním komunikačním prostředkem ve společnosti, rozšířila se společenská funkce literárního jazyka a vrcholily snahy o vytvoření terminologie. Při rozvoji českého jazyka se mimořádně zasloužili Josef Dobrovský a Josef Jungmann. První z nich provedl úpravy pravopisu češtiny a vytvořil nový spisovný jazyk, který do jisté míry překlenul rozdíly mezi východními a západními nářečemi. Druhý jmenovaný se zaměřil na obohacení slovní zásoby, zejména z hlediska uměleckého stylu. Terminologii tohoto období bylo třeba rekonstruovat, ať už v oblasti filozofie, jazykovědy nebo matematiky, fyziky a přírodních věd, a to převážně vytvářením nových slov. Pět svazků Česko-německého slovníku Josefa Jungmanna, vydaných v letech 1835 až 1839, obsahuje raná česká slova, slova odvozená z jiných slovanských jazyků a nová slova, ale v souladu s purismem jsou německá slova ze slovníku vynechána. S přibývajícím počtem odborných slovníků čeština rychle pronikla do škol a úřadů a odpovídajícím způsobem se jednotně ustálily i vědecké a odborné termíny. Ve 40. letech 19. století došlo k další změně v českém pravopisu a tento pravopis používáme dodnes, kdy se v Čechách, na Moravě a na Slovensku mluví spisovnou češtinou. Až koncem 19. století si čeština konečně začala doplňovat slovní zásobu o slova z jiných jazyků. Literární doména se výrazně rozrostla z francouzských a anglických slov, často používaných k pojmenování pojmů jako *miance* a *dandy*. Kromě toho se vliv francouzštiny projevuje i v publicistickém stylu a vědeckém stylu⁷⁹.

Československo se osamostatnilo v roce 1918. Vzhledem k tomu, že se český jazyk používá v různých oborech a oborech, je odborná terminologie plně rozvinuta. Ve třicátých letech se čeština téměř zbavila zaostalých faktorů a dokázala plnit všechny funkce, které současná společnost vyžadovala, a dosáhla úrovně ostatních vyspělých evropských jazyků. Po roce 1945 mělo Československo nové společenské instituce a vyvinuly se odpovídající politické a ekonomické termíny, jako *jednotné zemědělské družstvo*, *efektivnost*, *zbožní výroba* atd. Většina z nich byla v ruském jazyce. V době války a ještě nějakou dobu po ní existovalo mnoho nových vědních oborů s velkým množstvím nových objevů a vynálezů, jako je *radar* a *umělá družice*. Nové pojmenování zahrnuje nejen vojenství, dopravu, ekonomiku, právo, letectví a elektrotechniku, po 60. letech

---

⁷⁸ Komárek, M. Dějiny českého jazyka. Brno: Host, 2012, s. 33-35.

⁷⁹ Tamtéž, s. 37-39.

zahrnuje i kulturní a módní obory jako minisukně, sportovní triatlon a tak dále. Po 2. světové válce vliv němčiny na češtinu slábl, ale vliv slovenštiny na češtinu sílil.⁸⁰

3.2. Současná terminologie

Přestože dokumentovaná terminologie vznikla ještě před dělbou práce⁸¹, v posledních desetiletích se terminologie se všemi svými principy, základy a metodami systematicky rozvíjí a přechází od dřívějšího amatérismu ke skutečně vědeckému přístupu⁸². Metodologické koncipování terminologie se začalo systematicky utvářet ve 30. letech 20. století. Od 60. let 20. století dal terminologii impuls rozvoj sálových počítačů a dokumentační techniky, který ji přivedl do strukturované fáze. 1975-1985 došlo k rozmachu terminologických projektů. Následovalo období vývoje až do současnosti.⁸³ Vzhledem ke stále rychlejší výměně informací a vědeckých poznatků se doplňování nových termínů, jejich zpřesňování a standardizace staly ústředním bodem dnešní terminologické práce. V zájmu doplňování českého technického názvosloví dnes již v oblasti terminologie neplatí puristický pohled a trendem dnes není cizí slova potlačovat, ale hojně je přejímat a přizpůsobovat českému jazyku po stránce výslovnostní, gramatické či pravopisné a dávat jim možnost odvozovat nová slova. Internacionalizace odborné komunikace vedla k automatickému zavádění mnoha slov (zejména anglických) do českého spisovného jazyka a některá cizí slova dokonce nahradila již existující slova domácí, např. *vteřina* slovem *sekunda*. Poštolková zmiňuje, že dnes se cizí slova nahrazují domácími jen ve výjimečných případech, a podle něj toto nahrazení není ani zásahem provedeným ze skutečně puristického hlediska⁸⁴.

3.3. Dvě podoby současné lingvistické terminologie

Tvorba jazykovědné terminologie vycházela především z latiny a její aplikace je v západoslovanských jazycích ve srovnání s ostatními slovanskými jazyky nejrozšířenější.⁸⁵ V důsledku přínosu předchůdců české terminologie v 19. století se začala rozvíjet terminologická synonyma v různých oblastech. Ve výuce v oblasti lingvistiky, a to jak pro žáky českých základních a středních škol, tak pro zahraniční studenty učící se česky, se používají obě formy terminologie, latinská slova i česká slova, a je zcela běžné, že se obě vyskytují v jednom textu.

⁸⁰ Komárek, M. Dějiny českého jazyka. Brno: Host, 2012, s. 29.

⁸¹ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologie. Praha: Academia, 1983, s. 13.

⁸² Cabré, M. T. Terminology. Theory, Methods and Applications. Philadelphia PA: John Benjamins Publishing Company, 1999, s. 14.

⁸³ Tamtéž, s. 7.

⁸⁴ Poštolková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologie. Praha: Academia, 1983, s. 13.

⁸⁵ Žaža, S. Latina a řečtina v slovní zásobě, gramatice a terminologii slovanských jazyků. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 27.

Užívání terminologie na základních a středních školách upřednostňuje národní slovní zásobu, a to vzhledem ke značné vyspělosti české vědy a kultury a k tomu, že do jisté míry pomáhá posilovat národní povědomí studentů.⁸⁶ V hodinách výuky cizích jazyků je užívání latinské terminologie nevyhnutelné, i když se tradičně zdůrazňuje, že cizí jazyky by se měly vyučovat pouze v cizím jazyce, který se studuje. V systému pojmenování se objevují případy, kdy se z důvodu neexistence nebo opuštění domácích pojmenování používají pouze cizí slova, jako např. termín *infinitiv*, byla snaha nahradit *infinitiv* termínem *neurčitek*, ale protože čeští mluvčí mají nízkou toleranci k nominativně novým slovům a starší výrazy nejsou vhodné, byl nakonec termín *infinitiv* zachován. Dále existují *foném a morfém*, které nemají v české slovní zásobě ekvivalent.⁸⁷

Pokud jde o otázku, zda by se ve výuce měly vyučovat metajazyky, mnozí vědci také poukazují na to, že používání latinské terminologie není špatné, jde o to, kdy bychom ji měli používat. Metodický přístup a jazyk používaný při výuce do značné míry ovlivňují volbu příslušné terminologie.⁸⁸ Při výuce češtiny jako cizího jazyka je zprostředkujícím jazykem obvykle angličtina a latinská terminologie je angličtině podobná, takže je pro studenty snáze přijatelná a srozumitelná, např. při uvádění gramatických pádů a lexikálního rodu je vhodnější mezinárodní terminologie. Někdy je snazší použít latinské slovní spojení než české termíny, např. *substantivum - podstatné jméno*. Jsou však i případy, kdy je tomu naopak a někdy je pro studenty k pochopení významu užitečnější český ekvivalent, např. výraz *minulý čas*, když se studenti s tímto termínem setkají, zpravidla již mají význam slov *minulý* a *čas*, takže termín minulý čas je samozřejmě srozumitelnější, a jsou i další příklady, např. *budoucí čas - budu*, *číslovka - číslo* atd. Právě v tomto případě může být používání české terminologie pro studenty, kteří se učí český jazyk, přínosem.⁸⁹

P. Pečený nám ve svém článku předkládá základní myšlenky o specifickém využití lingvistických termínů ve výuce. Kdy a v jakém rozsahu se terminologie ve výuce zavádí, závisí na cílech a délce trvání kurzu. Pokud je cílem výuky krátký časový úsek a získání komunikačních dovedností studentů, pak je zavedení terminologie méně potřebné.⁹⁰ Pokud jsou cílovou skupinou účastníci odborného jazykového kurzu, pak výuka terminologie umožní studentům efektivněji zvládnout obsah. Podrobnější program by měl také zohledňovat věk studentů, úroveň jejich vzdělání (zda studovali jiný jazyk než češtinu) a jejich mateřský jazyk⁹¹.

⁸⁶ Hauser, P., Kneselová, H. O jednotě české jazykovědné školské terminologie: čeština doma a ve světě, 5, 1997. č. 2, s. 14-15.

⁸⁷ Tamtéž, s. 14-15.

⁸⁸ Hradilová, D.: Terminologie jmenné flexe a možnosti jejího využití ve výuce češtiny pro cizince. In: *Lingua Terminologica*. Praha: MUP, 2010, s. 125-139.

⁸⁹ Pečený, P. K problematice výuky lingvistické terminologie cizích jazyků: Cizí jazyky se specifickým zaměřením ve výuce a testování (včetně češtiny pro cizince), s. 56-57.

⁹⁰ Tamtéž, s. 56-57.

⁹¹ Hradilová, D.: Terminologie jmenné flexe a možnosti jejího využití ve výuce češtiny pro cizince. In: *Lingua Terminologica*. Praha: MUP, 2010, s. 127.

4. Terminologická vrstva slovní zásoby v čínštině

Jako celek jsou čínština a čeština dva velmi odlišné jazyky, ale existují i určité podobnosti. Čínská jazykovědná komunita také aktivně rozvíjí terminologickou práci a vyzývá k tomu, aby byl kladen důraz na sestavování terminologie a vzdělávání v oblasti terminologie, aby se pracovalo na sjednocení a standardizaci terminologie, aby vědci, učitelé a výzkumní pracovníci měli k dispozici přesné a jednotné jazykové nástroje, aby se podpořila komunikace a spolupráce v akademickém výzkumu a aby se dále podporoval rozvoj a aplikace čínské lingvistiky.

4.1. Struktura čínských odborných slov

Výrazy lze rozdělit do čtyř kategorií podle toho, do jaké gramatické kategorie patří⁹²:

- a) Termíny založené na podstatných jménech: tyto termíny jsou podstatná jména nebo mají podstatná jména jako centrum. Většina termínů v čínštině jsou podstatná jména, např. „资本“ „*kapitál*“ a „利息“ „*úrok*“ ve finančnictví, „氢“ „*vodík*“ a „磷“ „*fosfor*“ v chemii atd.
- b) Termíny založené na slovesech: jedná se o slovesa nebo termíny se slovesem jako centrem, např. „犯规“ „*faul*“ ve sportovní terminologii, „竞争“ „*konkurence*“ a „预测“ „*předpověď*“ v ekonomii atd.
- c) Adjektivní termíny: sestávají pouze z přídavných jmen, např. ve skocích do vody „最好“ „*nejlepší*“ znamená 8-10 bodů, „一般“ „*průměrný*“ znamená 2,5-4,5 bodu, „不好“ „*špatný*“ znamená 0,5-2 body.
- d) Číselné termíny: slova, která jsou sama o sobě číslovkami nebo mají počítání slovo jako centrální slovo, např. termín „三三“ (doslovně přeloženo jako „tři tři“) v terminologii Go označuje tah, který zabírá průsečík třetí vodorovné čáry a třetí svislé čáry v rohu v Go. Dalším příkladem je použití slov „*eleven*“ v anglické sportovní terminologii pro fotbalové mužstvo, „*fifteen*“, „*thirty*“ a „*forty*“ znamená jeden, dva a tři body v tenisové hře⁹³.

Podle struktury lze termíny rozdělit do tří kategorií⁹⁴:

- a) Jednoslabičné termíny: jednoslabičné morfémy jsou základní formou čínských morfémů. Skládají se pouze z jedné slabiky a podle významu je lze rozdělit do dvou podkategorií, a to na kořenové termíny a morfémové termíny.
  - První z nich označují samostatný vědecký pojem, který lze volně používat, a tato slova jsou také známá jako jednoslabičná jednoduchá slova (v čínštině „单音节单纯词“), která mají

⁹² Čínská terminologie má také fenomén dvojí třídy, tyto termíny jako „垄断“ „*monopoly*“, „得分“ „*skóre*“ atd. mohou být použity jako podstatná jména i slovesa.

⁹³ Liu Qing. 《中国术语学概论》. Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015, s. 76-77.

⁹⁴ Tamtéž, s. 76-77.

silnou derivační schopnost a mohou být neustále používána jako základ nových složených slov. Z hlediska funkce morfémů v čínštině se morfémy jednoslabičných jednoduchých slov označují jako volné morfémy.

- Morfémové termíny je třeba kombinovat s dalšími morfémy, aby odkazovaly na vědecký pojem v jeho celistvosti, a nelze je používat samostatně. Označují se také jako adherentní morfémy. Některé adherentní morfémy mohou být adherentní pouze před jinými morfémy a nazývají se prefixy, např. „反“ která znamená „opačný“, „inverzní“ nebo „protikladný“, může tvořit podstatné jméno nebo slovní spojení „反作用“-, „inverzní funkce“ nebo „反效果“-, „inverzní účinek“. Některé z nich lze přidat pouze po jiném morfému, tj. přípona „机“ znamená určitý druh stroje. Když existuje sám, nepředstavuje specificky určitou věc. Může představovat konkrétní objekt v kombinaci s jinými morfémy, např. je kombinován s „永动“ (stále v pohybu, nikdy se nezastaví, „永“ znamená „trvalý“, „动“ znamená „změnu původní polohy a stavu“), aby se stal „永动机“-, „perpetuum mobile“.⁹⁵

- b) Víceslabičné termíny (včetně dvouslabičných): každá jednotlivá slabika víceslabičného morfému nemůže vyjadřovat samostatný význam, samostatný význam mohou vyjadřovat pouze dvě (nebo více) slabiky dohromady jako nejmenší fonologicko-sémantická kombinace. V čínštině jsou častější dvouslabičné výrazy slovního typu, které se označují také jako dvouslabičná jednoduchá slova nebo slova spojitá, z nichž některá pocházejí ze staré čínštiny. Jiná jsou slova, která byla přejata z jazyků jiných národů v průběhu výměny s nimi a používají se jako přepsaná slova. Tato slova napodobují výslovnost cizího jazyka a jsou přeložena do čínských znaků, které nelze dále členit, např. „比特“ se vyslovuje [pi˥˥][tʰɿ˥˥]⁹⁶, z anglického „bit“. Slovo „摩托“ se vyslovuje [mɔ˥˥][tʰuɔ˥˥]⁹⁷ a je odvozeno od slova, „motor“. Víceslabičná transliterovaná cizí slova jako např. „奥林匹克“, se vyslovují [aʊ˥˥][lɪm˥˥][pʰi˥˥][kʰɿ˥˥]⁹⁸ a pocházejí z „Olympic“.
- c) Složené termíny: skládají se ze dvou nebo více morfémů, z nichž naprostá většina je dvouslabičná. Podle vztahu dvou morfémů je lze rozdělit do osmi kategorií⁹⁹.

⁹⁵ Feng Zhiwei, A Study of the Relations Between Science and Technology Terms from the Linguistic Angle. China terminology. [online]. Dostupné z:

<http://www.term.org.cn/CN/abstract/abstract11303.shtml>

⁹⁶ Čínský pinyin do Mezinárodní fonetická abeceda webový převodník podle anotace IPA. [online]

Dostupné z:

<https://toolbox.lotusfa.com/ipa/mandarin/index.html>

⁹⁷ Čínský pinyin do Mezinárodní fonetická abeceda webový převodník podle anotace IPA. [online]

Dostupné z:

<https://toolbox.lotusfa.com/ipa/mandarin/index.html>

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Feng Zhiwei, A Study of the Relations Between Science and Technology Terms from the Linguistic Angle. China terminology. [online]. Dostupné z: <http://www.term.org.cn/CN/abstract/abstract11303.shtml>

- Souřadné: složené slovo tvoří dva morfémy, které mají stejný nebo podobný význam, např. „语言“-„jazyk“, „语“-„řeč“, „言“-„slova“. Někdy to může být i naopak, že mají dva morfémy s opačným významem, např. „开关“-„vypínač“, „开“-„zapnout“, „关“-„vypnout“.
- Podřadné: dva morfémy ve složeném slově jsou ve vztahu podmětu a přísudku, přičemž druhý morfém je podmětem a první morfém modifikuje nebo omezuje druhý morfém a vytváří tak částečný vztah, např. „直译“-„doslovný překlad“, „直“-„přímý“, „译“-„překlad“.
- Dominantní: první morfém ve slově označuje děj a druhý označuje věc, které se děj týká, a vytváří tak vztah mezi dominantou a dominátem, např. „失效“-„propadnout“, „失“-„ztratit“, „效“-„účinek“.
- Komplementární: dva morfémy ve slově, z nichž první označuje činnost a druhý doplňuje výsledek této činnosti. např. „扩大“-„zvětšit“, „扩“-„rozšířit“, „大“-„velký“.
- Deklarativní: první prvek ve slově je předmětem výpovědi, druhý je obsahem výpovědi, tvoří vztah mezi výpovědí a uváděným, např. „雪崩“-„lavina“, „雪“-„snih“, „崩“-„zřícení“.
- Apozice: morfém ve slově, z nichž jeden označuje skutečný význam a druhý nikoli, ale slouží pouze jako pomocný komponent, připojený k přednímu nebo zadnímu morfému označujícímu skutečný význam, tvořící předponu nebo příponu.
- Překrývající: syntetická slova jsou tvořena překrývajícími se jednoslabičnými morfémy, např. „星星“-„hvězda“.
- Transliterace-volný překlad: jeden z morfémů je transliterován a druhý je parafrázován, např. „马赫数“-„Machovo číslo“, „马赫“ vyslovovaný jako [maɫ][həɫ]¹⁰⁰, je foneticky odvozen od výslovnosti jména rakouského učenice Ernsta Macha, zatímco „数“-„číslo“ je přeložen.

¹⁰⁰ Čínský pinyin do Mezinárodní fonetická abeceda webový převodník podle anotace IPA. [online]. Dostupné z: <https://toolbox.lotusfa.com/ipa/mandarin/index.html>

5. Podobnosti a rozdíly mezi čínštinou a češtinou

Z hlediska jazykové rodiny patří čeština do západoslovanské větve slovanské jazykové rodiny, zatímco čínština do čínsko-tibetské jazykové rodiny. Čeština ve svém fonologickém systému používá latinku, přičemž každé písmeno představuje foném nebo slabiku. Čínština používá jako hlavní písmo čínské znaky, přičemž každý znak obvykle představuje samostatný význam. Z hlediska gramatické stavby patří čeština ke flektivnímu jazyku, který má složité slovní deklinace a bohatý soubor gramatických pravidel. Čínština patří mezi izolované jazyky (čínština patří mezi izolační jazyky) a má poměrně jednoduchou gramatickou strukturu, která se při vyjadřování sémantiky spoléhá především na pořádek slov a kontext, což je poněkud podobné angličtině, obvykle v základním pořadí subjekt-predikát-objekt. Pokud jde o slovní druhy, existuje v češtině deset kategorií, mezi něž patří podstatná jména, přídavná jména, slovesa, příslovce, zájmena, číslovky, částice, předložky, spojky a citoslovce. Většina učebnic uvádí, že v čínštině je dvanáct kategorií slovních druhů (některé je kvůli podrobnějšímu dělení rozdělují na patnáct), přičemž v čínštině se onomatopoeie a kvantifikátory odlišují od ostatních slovních druhů jako dvě kategorie, zatímco v češtině se onomatopoeie počítá k typu vykřičníků a kvantifikátory k podstatným jménům. V praxi jsou tedy třídy slov v obou jazycích stejné.

Srovnáme-li současný stav české a čínské terminologie v oblasti lingvistiky v jejich zemích, vidíme mezi nimi pozoruhodný rozdíl. Jak již bylo zmíněno (viz kapitola 1.), terminologie jako samostatná disciplína se začala formovat ve 30. letech 20. století, kdy vědec Wüster ve svém článku publikovaném v roce 1931 (*Die Internationale sprechnormang in der Techniki; Besonders in der Eletechnik*. Berlin, VDI Verlag) stanovil základní principy k oboru a položil teoretické základy pro rozvoj terminologie. Po druhé světové válce se Česká republika aktivně zapojila do činnosti Mezinárodní organizace pro normalizaci (ISO) v oblasti terminologie, mezinárodní výměny, koordinace a spolupráce v terminologii. O lingvistice nelze hovořit bez zmínky o Pražském lingvistickém kroužku, který v roce 1926 založil Vilém Mathesius. Problémy lingvistiky a hlavní principy analytické lingvistiky, o nichž pojednává práce publikovaná v roce 1929 (*Teze předložené prvnímu sjezdu slovanských filologů v Praze 1929*), která odhalila velmi pokročilé myšlenky, byly dalekosáhlé.¹⁰¹ Naproti tomu, ačkoli záznam odborných názvů v čínštině existuje již dlouhou dobu (zejména v oblasti tradiční čínské medicíny), jako obor si nikdy nevytvořil vlastní teorii a konstrukce stávajícího oboru byla založena především na teoriích z jiných zemí. Ačkoli práce na terminologii začaly již v polovině 20. let 20. století, teprve v revizi čínské národní standardní klasifikace a kódování oborů z roku 2009 získala terminologie v Číně samostatný oborový kód. V současné době trpí terminologická disciplína v Číně neúplným terminologickým systémem,

¹⁰¹ Černý, J. *Dějiny lingvistiky*. Olomouc: Votobia, 1996, s. 141-151.

nedostatkem vysoce kvalifikovaných vědeckých pracovníků a nedostatkem příslušných studijních programů a komunikačních platforem.¹⁰² V zájmu dalšího posílení této vědy kladou čínští vědci větší důraz na kodifikaci a výuku terminologie a aktivně se snaží o vytvoření místní teorie terminologie.¹⁰³

Lingvistická terminologie češtiny je do značné míry reprezentována Novým encyklopedickým slovníkem češtiny. Porovnáme-li obsah lingvistických termínů v čínštině a češtině, zjistíme, že v češtině je mnoho výrazů, které se v jiných jazycích (zejména mimo slovanské jazyky) nevyskytují, a tyto výrazy jsou jazykovými jevy specifickými pro český jazykový systém, např. pojem „pád“ v české gramatice se v čínské gramatice nevyskytuje, a při výuce češtiny jako cizího jazyka může tato situace čínským studentům způsobit problémy při hledání čínských ekvivalentů. Kromě toho, pokud jde o tvorbu terminologického slovníku, způsob tvoření sousloví také ukazuje, že hlavním způsobem tvorby čínských termínů není gramatický způsob, jako je tomu v češtině, ale jde o syntaktický způsob tvorby.¹⁰⁴ Další způsoby rozšiřování čínské terminologie jsou podobné způsobům používaným v češtině, v obou případech jde o metaforické nebo metonymické posuny významu a přejímání cizích slov, přičemž způsoby přejímání cizích slov odpovídají charakteristice národního jazyka.

---

¹⁰² Ju Yunsheng. Enlightenment of Russian Terminology on Chinese Terminology Research. *Russian Language Literature and Culture Studies*. 2020, 69(3).

¹⁰³ Liu Qing. 《中国术语学概论》 Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015, s. 4-51.

¹⁰⁴ Shi Lijian. Ways of Forming and Developing Terms[J]. *China Terminology*. [online]. Dostupné z: <http://www.term.org.cn/CN/Y1990/V0/I02/12>

6. Lingvistická terminologie v učebnicích češtiny jako cizího jazyka

Při výuce češtiny cizinci často odmítají přítomnost odborné terminologie, zejména pokud se jazyk učí s cílem co nejrychleji získat komunikační dovednosti v určitém oboru, a ne studovat filologii. Neuvědomují si, že terminologie jim pomáhá lépe a rychleji pochopit jazykový systém při jeho osvojování. Používání terminologie v učebnicích je nezbytné, aby studenti lépe porozuměli tomu, co se učí.

6.1. Terminologie v učebnici

V této kapitole budu analyzovat četnost lingvistických termínů ve vybraném materiálu, přičemž se zaměřím na porovnání četnosti latinské a české termíny, abych pochopila, ve kterých oblastech se častěji používají latinské termíny a ve kterých oblastech se více upřednostňuje používání domácí slovní zásoby. Zvoleným materiálem je učebnice *Čeština pro cizince* (úroveň B1), kterou vydala olomoucká univerzita v roce 2021.¹⁰⁵ Na konci knihy je zařazen slovníček terminologie. Aby bylo zajištěno, že z vybraného materiálu budou vybírány pouze termíny, jsou termíny analyzované v této kapitole založeny především na slovech uvedených ve slovníku, který zahrnuje termíny z oblasti gramatiky, které jsou běžné nebo které studenti potřebují zvládnout na úrovni B1, včetně latinské a české verze, a jsou zařazeny podle jednotlivých gramatických jevů, ke kterým patří, nejsou tedy tradičně řazeny abecedně. Neobsahuje všechny lingvistické termíny, které se v této knize vyskytují, proto jsem v analýze srovnala i některá slova, která mají jasný lingvistický terminologický charakter, a výsledné absolutní frekvence obsahují zkratky i jejich odvozeniny, např. *plurál-pl.*, *posesivum-posesivní*.

Ve vybrané publikaci je použit český jazyk a není použit žádný mediační jazyk. Kniha obsahuje výklad čtení, poslechu, psaní a gramatiky a odpovídající otázky k procvičení gramatiky. V knize se objevuje celkem 62 termínů¹⁰⁶, z toho 41 termínů latinských, 18 termínů domácích a 3 termíny hybridní.

Tabulka č. 1

Rozložení české, internacionální a hybridní terminologie ve vybrané učebnici

	Česká terminologie	Internacionální term.	Hybridní terminologie
Absolutní frekvence	100	1027	5
v% z celku	8.83	90.72	0.44

¹⁰⁵ Hradilová, D. *Czech it up!* 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouc, 2021, 140 s.

¹⁰⁶ Celkový počet termínů obsažených v samotných slovnících uvedených na konci knihy je 52 s celkovým počtem 1056 výskytů, z toho 967 mezinárodních termínů a 90 domácích termínů.

Přestože je v knize jako celku použita čeština, převažuje v ní mezinárodní terminologie (90,81 %), což je výrazně více než česká terminologie (8,75 %). Vzhledem k tomu, že tato učebnice je určena těm, kteří chtějí dosáhnout úrovně B1 (případně B2, pokud jsou toho schopni), je hlavním cílem výuky zvládnutí tvarů množného čísla různých gramatik, což vede k nejčastějšímu výskytu odborného slova *plurál* (celkem 139, 12,27 % z celkového počtu), s příbuznými slovy *adjektivum*, *pronomem*, *substantivum* se také vyskytují poměrně často. To se dalo očekávat, protože slova jako *singulár* (zkráceně *sg.*) a *plurál* (zkráceně *pl.*) jsou podobnější anglickým termínům než *jednotné číslo* a *množné číslo*. Pro vyjádření slovních druhů jsou jednoslovné termíny jednodušší a vhodnější než dvouslovné termíny. Osolobě a Vališová provedly podobný průzkum a ze 17 knih, které vybraly, používá české výrazy pro *jednotné číslo* a *množné číslo* pouze jedna kniha Český den, která je celá napsaná česky, zatímco ostatních 16 knih stále volí latinské výrazy¹⁰⁷.

České termíny nejsou v této knize používány výslovně s předpojatostí, občas se objevují jako doplněk k latinským termínům v názvu, např.: *perfektivní verba (slovesa nedokonavá)* na str. 8. Někdy jsou naopak latinské termíny použity jako doplňující popis českých termínů, jako na téže straně knihy, kde je *futurum* doplněno jako doplněk v závorce za *budoucí čas*. Slovo *sloveso* patří k těm neobvyklejším, vyskytuje se nejčastěji (38,38 %) ze všech českých termínů, a to hlavně v úvodu gramatiky kondicionálu, před nímž se *verbum* používalo mnohem častěji než *sloveso*, kde slovo *sloveso* nahrazuje všechna *verbum*, i když *verbum* je nejčastěji používaným latinským termínem vedle *plurál* nejčastěji používaný latinský termín.

Tabulka č. 2

Nejužívanější české/latinské termíny – frekvenční seznam

pořadí	České termíny	Absolutní frekvence	Latinské termíny	Absolutní frekvence
1	sloveso	38	plurál	139
2	spojka	13	verbum	67
3	zájmeno	12	adjektivum	62
4	předložka	8	pronomem	52
5	rod	4	konsonant	50

Kromě toho jsou ve vybraném materiálu i další nesrovnalosti, např. na straně 50 se poprvé objevuje česká podoba termínu *souhláska*, předtím byl devatenáctkrát použit mezinárodní termín *konsonant*. Celkově se slovo *souhláska* objevuje v celé knize pouze dvakrát, zatímco slovo *konsonant* padesátkrát, což je obrovský rozdíl. Náhlá změna na *souhláska* po opakovaném použití

¹⁰⁷ Osolobě, K., Vališová, P. Tagset korpusů ČNK z hlediska předpokládané znalosti gramatické terminologie u nerodilých mluvčích. In: Lingua Terminologica. Sborník vědeckých statí. 2010, s. 144-145.

výrazu *konsonant* může studenty poněkud zneklidnit. Jak píše Hradilová ve svém článku, setkání s dalším souborem výrazů, když studenti již jeden znají, může být zavádějící a frustrující a může mít opačný účinek - snížit motivaci studentů.¹⁰⁸

Latinská terminologie dominuje v učebnicích češtiny pro cizince a je základní, jejich předností je stručnost a blízkost angličtině. Některé české termíny mají z lexikálního hlediska výhodu v tom, že pomáhají studentům porozumět pojmu, např. výše zmíněny *minulý čas* (viz kapitola 3.3.). Vzhledem k různorodosti a nekontrolovatelnosti mateřských jazyků, věku a úrovně vzdělání studentů je velmi obtížné vytvořit dokonalé terminologické standardy pro všechny úrovně studentů, a proto může být užitečné přidat k termínu při jeho použití (nebo alespoň při jeho prvním použití) jiná podoba ekvivalence.

---

¹⁰⁸ Hradilová, D. Terminologie jmenné flexe a množnosti jejího využití ve výuce češtiny pro cizince. In. (Eds.) *Lingua Terminologica. Sborník vědeckých statí*. 2010. s. 130-131.

7. Charakteristika slovníku

Výsledkem praktické části této práce bude překladový slovník obsahující jazykové termíny z učebnic analyzovaných v teoretické části.

7.1. Struktura slovníku

Jedná se o dvoujazyčný, překladový česko-čínský slovník, který je zaměřen na lingvistickou terminologii. cílovou skupinou jsou čínští studenti, kteří se učí česky. Termíny ve slovníku jsou převzaty ze slovníku lingvistických termínů obsažených v učebnicích češtiny jako cizího jazyka, které byly analyzovány v teoretické části této práce.

Vzhledem k tomu, že na konci knihy je uveden slovníkový latinsko-český vzor, obsahuje česká terminologická část slovníku pro tuto práci latinské termíny a jejich české ekvivalenty, přičemž latinské termíny jsou na prvním místě, tj. ve stejném stylu jako v knize. Navíc slovní zásoba v knize není na začátku řazena abecedně a není zde uvedeno příliš mnoho slov, takže slovník zařazuje slovní zásobu i podle jednotlivých gramatik, aby si studenti mohli vytvořit ucelený systém toho, co se naučili. Pomůckami použitými pro tuto práci jsou Nový encyklopedický slovník češtiny a Nový česko-čínský slovník.

Tabulka č.3

Slovníček terminologie ve vybrané knize:

substantivum adjektivum pronomen numeralia verbum adverbium prepozice konjunkce partikule interjekce	podstatné jméno přídavné jméno zájmeno číslovka sloveso příslovce předložka spojka částice citoslovce	singulár plurál duál singularia tantum pluralia tantum proprium	jednotné číslo možné číslo dvojnásobné číslo jména hromadná jména pomnožná vlastní jméno	pasivum - reflexivní - perifrastické aktivum participium transgresiv	trpný rod - zvrtný - opisný činný rod příčestí přechodník
deklinace nominativ genitiv dativ akuzativ vokativ lokál instrumentál	skloňování první pád druhý pád třetí pád čtvrtý pád pátý pád šestý pád sedmý pád	konjugace prézens préteritum futurum	časování přítomný čas minulý čas budoucí čas	konsonant vokál diftong	souhláska samohláska dvojhlasika
maskulinum femininum neutrum	mužský rod ženský rod střední rod	indikativ imperativ kondicionál	oznamovací způsob rozkazovací způsob podmiňovací způsob	prefix sufix nagace	předpona přípona zápor
		aspekt perfektivum imperfektivum	vid slovesa sloveso dokonavé sloveso nedokonavé		

Tabulka č. 4

Latinské a české termíny vyskytující se v knize, které nejsou uvedeny (v pořadí, v jakém se v knize objevují)

latinské terminologie	české terminologie
demonstrativa	
posesivum	
infinitiv	
objekt	
subjekt	podmět
	slabika

Heslo

V této práci je heslo uvedeno v prvním pádě jednotného čísla a je vyznačeno tučným stojatým písmem. Pokud daný termín nemá ekvivalent v čínštině, je ponechán prázdný, ale přesto je uveden jeho odpovídající popis. Pokud má slovo více významů, např. význam slova „subjekt“ ve filozofii je velmi odlišný od významu v lingvistice a v tomto slovníku jsem zvolil pouze lingvistický překlad.

Gramatický rod

Pro označení gramatického rodu se používají následující zkratky:

[阳] (阳性词) - m. (mužský rod)

[阴] (阴性词) - ž. (ženský rod)

[中] (中性词) - s. (střední rod)

[单] (单数) - sg. (singulár)

[复] (复数) - pl. (plurál)

Ostatní značky

* - Slova, která se objevují v textu, ale nejsou uvedena na konci učebnice.

() - Ekvivalenty slov, která se objevují v textu, ale ne ve slovníčku v učebnici.

<p>substantivum s.[中] - podstatné jméno s.[中] Typicky označují relativně časově velmi stabilní, tj. jsou názvy osob, zvířat, konkrétních věcí, abstraktních pojmů, kvantit, míst, časových intervalů aj., označují taky vlastnosti, děje a stavy.</p>	<p>名词[mɪŋɿ][tsʰuɿ] 通常表示相对非常稳定的时间,也就是说,它们是人、动物、具体事物、抽象概念、数量、地点、时间间隔等的名称,但它们也表示属性、事件和状态。</p>
<p>adjektivum s.[中] - přídavné jméno s.[中] Slovo pojmenovávající atribut podstatného jména.</p>	<p>形容词 [ɕɪŋɿ][zɔŋɿ][tsʰuɿ] 命名名词属性的词。</p>
<p>pronomem s.[中] - zájmeno s.[中] Zájmeno je definováno jako slovo nebo fráze, která se používá jako náhrada za podstatné jméno nebo frázi podstatného jména.</p>	<p>代词[taiɿ][tsʰuɿ] 代词被定义为用作名词或名词短语替代的单词或短语。</p>
<p>numerale s.[中] - číslovka ž.[阴] Vztahující se k číslu nebo vyjádřené jako číslo nebo čísla.</p>	<p>数词[ʂuɿ][tsʰuɿ] 关于或表示为一个数字。</p>
<p>verbum s.[中] - sloveso s.[中] Slovo, které je charakteristicky gramatickým středem predikátu a vyjadřuje akt, výskyt nebo způsob bytí, které se v různých jazycích skloňuje pro shodu s předmětem, pro čas, pro hlas, pro náladu nebo pro aspekt, a to typicky má spíše úplný popisný význam a charakterizační vlastnosti.</p>	<p>动词[toŋɿ][tsʰuɿ] 一个词,其特征是谓词的语法中心,表达一种行为、事件或存在方式,在各种语言中,为了与主语一致、时态、语态、语气或体态而发生屈折变化,并且通常具有相当完整的描述性含义和特征性特征。</p>
<p>adverbium s.[中] - příslowce s.[中] Vyjadřují bližší okolnosti dějů a míru vlastnosti.</p>	<p>副词[fuɿ][tsʰuɿ] 表达事件的细节和特征的程度</p>
<p>prepozice ž.[阴] - předložka ž.[阴] Jeho hlavní funkcí je dát pád svému komplimentu (nejčastěji podstatnému jménu), a tím spojit kompliment s jiným elementem ve větě.</p>	<p>介词[tejɛɿ][tsʰuɿ] 其主要功能是给其补语(最常见的是名词)提供落款,从而使补语与句子中的另一个元素相关联。</p>

<p>konjunkce ž.[阴] - spojka ž.[阴] Spojují větné členy nebo věty.</p>	<p>连词[ljɛnʰl][tsʰuʰl] 连接句子成分</p>
<p>partikule ž.[阴] - částice ž.[阴] Signalizují vztah mluvčího k výpovědi, vyjadřují modalitu věty nebo zvýrazňují větný člen.</p>	<p>小品词[ɛjaʊʰl][pʰmʰl][tsʰuʰl] 表示说话人与话语的关系，表达句子的语态或强调句子的内容。</p>
<p>interjekce ž.[阴] - citoslovce s.[中] Vyjadřují nálady a pocity, vůli mluvčího, označují hlasy a zvuky.</p>	<p>感叹词[kanʰl][tʰanʰl][tsʰuʰl] 它们表达了情绪和情感，表达了说话人的意愿，并表示了声音和音效。</p>
<p>deklinace ž.[阴] - skloňování s.[中] Skloňování je jmenná flexe, tedy ohýbání slovních druhů, jako jsou podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky, členy apod.</p>	<p>变格[pjɛnʰl][kɤʰl]（静词的词尾变化） 变格一种名词性的曲折变化，即名词、形容词、代词、数字、冠词等词语类型的变形。</p>
<p>nominativ m.[阳] - první pád m.[阳] Je mluvnický pád vyjadřující základní, slovníková tvar skloňovaného jména.</p>	<p>主格[tʂuʰl][kɤʰl] 它是一个表达名词变形中的基本的、字典中的形式的语言格。</p>
<p>genitiv m.[阳] - druhý pád m.[阳] Jako přímý pád obvykle vyjadřuje přivlastňovací či jiný vztah mezi jménem v genitivu a jiným jménem nebo se pojí s některými předložkami.</p>	<p>属格[ʂuʰl][kɤʰl] 作为直接宾语，它通常表达一个属格形式的名词和另一个名词之间的归属关系或其他关系，或者与某些介词连在一起使用。</p>
<p>dativ m.[阳] - třetí pád m.[阳] Tvar podstatného jména (celá jmenná skupina nebo zájmena), který je odpovědí na pádovou otázku Komu? Čemu? Vyjadřuje většinou adresáta, může vyjadřovat i předmět.</p>	<p>与格[yʰl][kɤʰl] 名词（形容词、代词）的形式，是对问题 komu?（谁？）čemu?（什么？）的回答。它通常表达接收者，也可以表达主语。</p>

<p>akuzativ m.[阳] - čtvrtý pád m.[阳] Tvar podstatného jména (celá jmenná skupina nebo zájmena), který je odpovědí na pádovou otázku Koho? Co? Označuje předmět pojící se ke slovesu.</p>	<p>宾格[pin11][kr11] 名词（形容词、代词）的形式，是对问题 koho?（谁）co?（什么）的回答。表示与动词相关的主语。</p>
<p>vokativ m.[阳] - pátý pád m.[阳] Je mluvnický pád. Podstatné jméno (celá jmenná skupina nebo zájmena) ve vokativu označuje osobu, kterou mluvčí oslovuje.</p>	<p>呼格 [xu11][kr11] 格的一种。表语中的名词（整个名词组或代词）表示说话人所称呼的人。</p>
<p>lokál m.[阳] - šestý pád m.[阳] Je mluvnický pád vyjadřující obvykle umístění v objektu, jehož pojmenování ohýbá.</p>	<p>前置格[te^hjen11][tʂə11][kr11]（方位格） 格的一种，通常表达名词曲折变化的对象的位置。</p>
<p>instrumentál m.[阳] - sedmý pád m.[阳] Je mluvnický pád. Jméno v instrumentální vyjadřuje nástroj nebo způsob, jakým probíhá slovesný děj.</p>	<p>工具格[kuŋ11][tey11][kr11] 格的一种。以工具格表示出的名称表达了言语行动发生所用的工具或方式。</p>
<p>maskulinum s.[中] - mužský rod m.[阳] Jmenný rod. Kategorie mužského rodu vyjadřovaná u jmen a zčásti u sloves pomocí koncovek. Mužský rod se dělí na životný a neživotný.</p>	<p>阳性词[jaŋ11][eŋ11][ts^hu11] 阳性词在名词中表达，部分在动词中通过词尾表达。阳性分为有生命的和无生命的。</p>
<p>femininum s.[中] - ženský rod m.[阳] Jmenný rod. Rod můžeme rozlišit podle koncovek slov.</p>	<p>阴性词[m11][eŋ11][ts^hu11] 词性。性别可以通过词尾来区分。</p>
<p>neutrum s.[中] - střední rod m.[阳] Jmenný rod. Rod můžeme rozlišit podle koncovek slov.</p>	<p>中性词[tʂuŋ11][eŋ11][ts^hu11] 词性，性别可以通过词尾来区分。</p>

<p>singulár m.[阳] - jednotné číslo s.[中] Singulár jedno o jednu jedinou absolutní realitu.</p>	<p>单数[tan11][ʃu11] 单一的一个绝对现实。</p>
<p>plurál m. 阳 - jednotné číslo s.[中] Je varianta gramatická kategorie čísla, která označuje skutečnost, že se jedná o více než o jeden kus.</p>	<p>复数[fu11][ʃu11] 它是数字的一个变体语法类别，表示不止一个。</p>
<p>duál m.[阳] - dvojně číslo s.[中] Dvojně číslo je mluvnická kategorie čísla vyjadřující dvojnost, párovost.</p>	<p>双数[ʃwan11][ʃu11] 双数是表达对偶性的一个语言学范畴的数，成对的。</p>
<p>singularia tantum s. pl.[中][复] - jména hromadná s. pl.[中][复] Podstatné jméno, které se většinou užívá jen ve tvarech singuláru.</p>	<p>唯单数名词[wei11][tan11][ʃu11][miŋ11][tsʰu11] 仅以单数形式存在的词。</p>
<p>pluralia tantum s. pl.[中][复] - jména pomnožná s. pl.[中][复] Podstatné jméno užívané jen ve tvarech plurálu.</p>	<p>唯复数名词[wei11][fu11][ʃu11][miŋ11][tsʰu11] 仅以复数形式存在的词。</p>
<p>proprium s.[中] - vlastní jméno s.[中] Označuje jedince, odlišuje ho od jiných jedinců a identifikuje ho jako odlišný řečový objekt.</p>	<p>专有名词[tʃwan11][joʊ11][miŋ11][tsʰu11] 它表示一个个体，将其与其他个体区分开来，并将他们识别为独特的言语对象。</p>
<p>pozitiv m.[阳] - první stupeň m.[阳] Označuje základní míru vlastnosti. Při srovnání znamená stejnou míru.</p>	<p>原级[ʋcen11][tsi11] 表示属性的基本程度。比较时，表示相同的程度。</p>

<p>komparativ m.[阳] - druhý stupeň m.[阳] Vyjadřuje vyšší nebo nižší míru vlastnosti.</p>	<p>比较级[pi˥˥][tejaʊ˥˥][tei˥˥] 表示属性的较高或较低程度。</p>
<p>superlativ m.[阳] - třetí stupeň m.[阳] Vyjadřuje nejvyšší nebo nejnižší míru vlastnosti.</p>	<p>最高级[tswɛɪ˥˥][kaʊ˥˥][tei˥˥] 表示属性的最高程度或最低程度。</p>
<p>konjugace ž.[阴] - časování s.[中] časování je způsob ohýbání sloves. Často mění své tvary pomocí koncovek a částic a používají se k vyjádření kategorií gramatických sloves souvisejících s dějem nebo stavem, které sloveso popisuje, jako je osoba, číslo, čas, nálada, rod a způsob.</p>	<p>(动词的) 词型变化 [tsʰu˥˥][ɕiŋ˥˥][pjɛn˥˥][xwa˥˥] 时态是一种结合动词的方式。它们经常以词尾和助词改变形式，用于表达与动词所描述的动作或状态相关的语法动词类别，例如人称、数字、时态、语气、词性和方式。</p>
<p>prézens m.[阳] - přítomný čas m.[阳] Je slovesný čas, který vyjadřuje především v současnosti probíhající děje nebo trvající stavy.</p>	<p>现在时[ɕjɛn˥˥][tsaɪ˥˥][ʂə˥˥] 它是一种动词时态，主要表达目前正在进行的事件或正在进行的状态。</p>
<p>préteritum s.[中] - minulý čas m.[阳] Vyjadřuje ukončený děj v minulosti.</p>	<p>过去时[kuʊ˥˥][tɕʰy˥˥][ʂə˥˥] 指代过去发生的事。</p>
<p>futurum s.[中] - budoucí čas m.[阳] Popisuje nejistotu nebo neplánovanou budoucnost. U dokonalých sloves tvar přítomného času vyjadřuje budoucnost. U nedokonavých sloves pomocí budoucích tvarů slovesa být a infinitivu.</p>	<p>将来时[tejaŋ˥˥][laɪ˥˥][ʂə˥˥] 它描述了不确定或计划外的未来。对于完成式动词，现在时表示将来。对于未完成动词，使用动词的将来形式和不定式。</p>
<p>indikativ m.[阳] - oznamovací způsob m.[阳] Je slovesný způsob, jímž se vyjadřuje běžné reálné sdělení.</p>	<p>陈述语气式[tɕʰən˥˥][ʂu˥˥][y˥˥][tɕʰi˥˥][ʂə˥˥] 它是一种表达共同真实信息的口头方式。</p>

<p>imperativ m.[阳] - rozkazovací způsob m.[阳] Je slovesný způsob, jímž se vyjadřuje příkaz, požadavek, či zákaz.</p>	<p>命令语气式 [mɨŋlɨ][lɨŋlɨ][yɨ][tɕʰilɨ][ʂəɨ] 它是表示命令、请求或禁止的动词形式。</p>
<p>kondicionál m.[阳] - podmiňovací způsob m.[阳] Je slovesný způsob, jímž se vyjadřuje, že uskuteční určitého děje nebo stavu je podmíněno jistými okolnostmi.</p>	<p>条件式[tʰjəuɨ][tɕjenɨ][ʂəɨ] 它是一种口头表达方式，表示特定事件或状态的实现取决于特定情况。</p>
<p>aspekt m.[阳] - vid slovesa m.[阳] Slovesný vid jednoduše řečeno rozhoduje o tom, zda sloveso vyjadřuje děj, který je (nebo může být) ukončený, nebo děj, který ukončený být nemůže, je časově neohraničený.</p>	<p>动词形式[təŋlɨ][tsʰuɨ][ɕiŋɨ/ʂəɨ] 简单来说，动词形式决定了动词是表示一个已经（或可以）完成的动作，还是一个不能完成的动作，时间上没有限制。</p>
<p>perfektivum s.[中] - sloveso dokonavé s.[中] Slovesa dokonavé vyjadřuje děj, který už byl ukončen nebo ukončen bude.</p>	<p>完成体动词 [wanɨ][tɕʰɨŋɨ][tʰilɨ][təŋlɨ][tsʰuɨ] 完成体动词表示已经完成或将要完成的动作。</p>
<p>imperfektivum s.[中] - sloveso nedokonavé s.[中] Nedokonavé sloveso vyjadřuje neukončený nebo probíhající děj, má tvar vyjadřující minulý, přítomný, i budoucí čas. Budoucí čas se tvoří za pomoci tvarů slovesa být a infinitivu konkrétního plnovýznamového slovesa.</p>	<p>非完成体动词 [ferɨ][wanɨ][tɕʰɨŋɨ][tʰilɨ][təŋlɨ][tsʰuɨ] 非完成体动词表示未完成的或正在进行的动作，有表达过去、现在和将来时态的形式。未来时态是通过使用动词的形式和一个特定的全称动词的不定式形成的。将来时是由动词 be 的形式和特定完整动词的不定式构成的。</p>
<p>pasivum s.[中] - trpný rod m.[阳] trpný rod je mluvnická kategorie sloves, kterou vyjadřujeme, že podmět není původcem děje, ale tomto děj podmět "trpí", je pasivní, na rozdíl od činného rodu, kde podmět je aktivní.</p>	<p>被动语态[perɨ][təŋlɨ][yɨ][tʰarɨ] 被动语态是动词的一个语言类别，通过它我们表示主语不是行动的发起者，但主语 "承受"这个行动，是被动的。与主动语态相反，其主语是主动的。</p>

<p>reflexivní pasivum s.[中] - zvratný trpný rod m.[阳] zvratný trpný rod vyjadřuje především děj. Formy zvratného trpného rodu se tvoří pomocí slovesa ve 3. osobě singuláru nebo plurálu a zájmena "se" zejména od sloves nedokonavých.</p>	<p>反身被动语态[fan11][ʃən11] [per11][təŋ11][y11][tʰar11] 反身被动语态主要表示动作。反身被动语态的形式是通过使用第三人称单数或复数的动词和代词 "se "形成的，特别是来自于不完全动词。</p>
<p>perifrastické pasivum s.[中] - opisný trpný rod m.[阳] opisný trpný rod se tvoří tvary pomocného slovesa být a přičestí trpného.</p>	<p>描述性被动语态 [mjəʊ11][ʃu11][eiŋ11][per11][təŋ11][y11][tʰar11] 描述性过去分词是由助动词 být 和动词的过去分词的形式构成。</p>
<p>aktivum s.[中] - činný rod m.[阳] činný rod je mluvnická kategorie sloves, kterou vyjadřujeme, že podmět je původcem děje.</p>	<p>主动语态[tʃu11][təŋ11][y11][tʰar11] 主动语态是动词的一个语言类别，我们通过它来表达主体是行动的发起者。</p>
<p>participium s.[中] - přičestí s.[中] Podle většiny tradičních gramatických definic má tvar utvořený od slovesného kmene některé rysy společné se slovesem (zvláště vyjadřování událostí a dějů) a jiné na rozdíl od adjektiva (zvláště vyjadřování stavu), ale v obou případech má flexi na pravém okraji jako výraz, který odpovídá jménu, jež má rysy rodu, čísla, pádu atd. Tradičně se rozlišují participium sloves a participium přídavných jmen.</p>	<p>过去分词[kuə11][tɕʰy11][fən11][tʰu11] 由动词词干形成的形式，具有与动词共同的一些特征（特别是事件/事态的表达），其他的则与形容词相反（特别是状态的表达），但在这两种情况下都有一个位于右边缘的屈折变化，作为与名称相符的表达，该名称具有性别、数量、格等特征。一直以来，在动词过去分词和形容词过去分词之间都进行了区分。</p>
<p>transgresiv m.[阳] - přechodník m.[阳] Přechodník je jeden z neurčitých tvarů slovesa vyjadřující současně probíhající nebo navazující děje.</p>	<p>副动词[fu11][təŋ11][tʰu11] 副动词是动词的一种形式，表达同时或相关的事件。</p>
<p>konsonant m.[阳] - souhláska ž.[阴] Souhláska je taková hláska, u níž je charakteristický šum.</p>	<p>辅音[fu11][in11] 辅音是具有特征性噪音的声音。</p>

<p>vokál m.[阳] - samohláska ž.[阴] Samohláska je druh hlásky a je příkladem takových hlášek, u kterých vzniká tón. Ve spisovné řeči rozlišujeme samohlásky (monoftongy) i,í,e,é,a,á,o,ó,u,ú.</p>	<p>元音[ʏcɛnɪ][ɪmɪɪ] 元音是产生音调的的声音。捷克语中的元音有 i,í,e,é,a,á,o,ó,u,ú.</p>
<p>diftong m.[阳] - dvojhlasika ž.[阴] Vztahuje se na dvě příčiny spojení, které se jeví jako celek.</p>	<p>双元音[ʃwanɪɪ][ʏcɛnɪ][ɪmɪɪ] 指联合的两个原因，他们作为一个整体出现。</p>
<p>prefix m.[阳] - předpona ž.[阴] prefix je nedílnou součástí morfologie. předpona má své místo před kořenem základového slova.</p>	<p>前缀[tɛʰjɛnɪ][tʃwɛɪɪ] 前缀是形态学的一个组成部分。前缀的位置在基词的词根之前。</p>
<p>sufix m.[阳] - přípona ž.[阴] morfém připojovaný za kořen slova.</p>	<p>后缀[xouɪɪ][tʃwɛɪɪ] 附在词根上的语素。</p>
<p>negace ž.[阴] - zápor m.[阳] negace označuje námitku nebo odmítnutí výroku.</p>	<p>否定结构[fouɪɪɪ][tɪɪɪɪ][tɛjɛɪɪ][kouɪɪ] 否定结构表示对某项陈述的反对或否定。</p>
<p>*demonstrativum s.[中] - (ukazovací zájmeno) s.[中] Slovo, které se používá k určení konkrétní věci nebo místa.</p>	<p>指示代词[tʃɛɪɪɪ][ʃɛɪɪɪ][taɪɪɪ][tsʰuɪɪɪ] 用来指明某个或者某些特定的东西或地方的词语。</p>
<p>*posesivum s.[中] - (přivlastňovací zájmeno) s.[中] Zájmena přivlastňovací určují, že někomu něco patří.</p>	<p>物主代词[uɪɪɪ][tʃuɪɪɪɪ][taɪɪɪ][tsʰuɪɪɪ] 物主代词表示某物属于某人。</p>

<p>*infinitiv m.[阳] - (neurčitek) m.[阳] infinitiv je neurčitý tvar slovesa, který nevyjadřuje osobu, číslo, způsob ani čas.</p>	<p>动词不定式[toŋlɿ][tsʰuɿlɿ][puɿlɿ][tɿŋlɿ][ʂəɿlɿ] 不定式是一种不确定的动词形式，不表示人称、数、方式或时态。</p>
<p>*objekt m.[阳] - (předmět) m.[阳] Předmět je větný člen, který vždy nějak souvisí s přísudkem věty, rozvíjí ho. Nejedná se o základní větný člen, to znamená, že není nutný k tomu, aby věta vůbec vznikla. Vyjadřuje osob, zvíře nebo věc, kterých se děj týká, přímo je zasahuje.</p>	<p>宾语[pɿnɿlɿ][yɿɿlɿ] 主语是一个分句成员，它总是与句子的谓语有某种联系并展开。宾语不是一个基本的句子成员，这说明它对句子的形成不是必须的。它表示参与行动的人、动物或事物。</p>
<p>*subjekt m.[阳] - *podmět ž.[阴] Je větný člen vyjadřující původce děje nebo nositele činnosti, stavu či vlastnosti.</p>	<p>主语[tʂuɿɿlɿ][yɿɿlɿ] 它是一个句子成员，表达行动的发起人或行动、状态或特性的承担者。</p>
<p>(sylaba) ž.[阴] - *slabika ž.[阴] Nejmenší reálně existující artikulačně-akustická řeči.</p>	<p>音节[ɿnɿlɿ][tejɿɿlɿ] 实际存在的最小的发音单位。</p>

ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce je představení disciplíny terminologie a jejího předmětu studia – terminologie – doplněné o lingvistickou analýzu termínů excerpovaných z vybraného materiálu a vytvoření česko-čínského lingvistického překladového terminologického slovníku. Práce se skládá ze dvou hlavních částí, a to z části teoretické a praktické.

Teoretická část práce je rozdělena do šesti kapitol, z nichž první seznamuje s vymezením a charakteristikou pojmů v českojazyčné i zahraniční literatuře. Ve druhé kapitole jsou podrobně popsány čtyři hlavní způsoby rozšiřování terminologické slovní zásoby v češtině a je uvedeno mnoho příkladů. Třetí kapitola začíná počátky českého jazyka a představuje vývoj terminologie v různých oblastech, např. v náboženské terminologii, feudální terminologii a právní terminologii, v historickém sledu a poukazuje na současný stav české terminologie a na problém terminologické nejednotnosti, tj. častý společný výskyt latinských a českých termínů v jednom textu a neexistenci jednotné normy. Kapitola čtvrtá popisuje současný vývoj terminologie jako samostatné disciplíny v čínském kontextu a složení čínské terminologie. V následující páté kapitole je také porovnána terminologie obou zemí na několika úrovních, např. od jazykových rozdílů až po členění slovních tříd, a jsou zde popsány i speciální gramatické jevy v češtině, které v čínštině neexistují, především pád, což může cizincům při studiu češtiny působit značné problémy. V šesté kapitole teoretické části byla jako zdroj pro analýzu dvou podob české terminologie zvolena učebnice češtiny jako cizího jazyka. Z 64 výtěžených terminologických hesel bylo 41 latinských termínů, 20 českých termínů a tři hybridní terminologie, přičemž absolutní frekvence výskytu jazykových termínů je 1132, přičemž dominovaly latinské termíny s 1027 dominují latinské termíny s 1027 (90,72 %), české termíny se 100 (8,83 %) a nejméně hybridní terminologie s 5 výskyty (0,44 %).

Praktickou část práce tvoří česko-čínský lingvistický slovník. Výběr slov vychází z učebnic analyzovaných v teoretické části, analyzované učebnice mají na závěrečné straně seznam terminologie. Tato práce obsahuje i odborná slova, která v tomto seznamu nejsou, ale objevují se v textu s jasnými jazykově terminologickými rysy. Vzhledem k tomu, že většina učebnic češtiny pro cizince často používá obě formy terminologie, obsahuje tento slovník i latinské termíny. Za každým českým slovem je uveden jeho gramatický rod a za každým čínským slovem jeho výslovnost podle čínské mezinárodní fonetické abecedy.

Anotace

Jméno autora: Ruoyu Ren

Název fakulty: Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název katedry: Katedra bohemistiky

Název bakalářské práce: Odborná lingvistická terminologie: mezijazykové paralely a rozdíly

Vedoucí práce: Mgr. Darina Hradilová, Ph.D.

Počet znaků: 85778

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova: terminologie, lingvistický termín, slovotvorba, slovník, čeština, čínština.

Charakteristika diplomové práce:

Cílem této práce je především vytvoření praktického česko-čínského lingvistického terminologického slovníku. Teoretická část se zaměřuje na definici a charakteristiku terminologie, proces vzniku a vývoje české terminologie a její dosavadní problémy a porovnává shody a rozdíly mezi českou a čínskou terminologií. Dále práce analyzuje užití české a latinské terminologie ve vybraných zahraničních učebnicích českého jazyka. V praktické části jsou uvedeny podrobnosti o slovníku.

Anotace v angličtině:

The goal of this thesis is mainly to create a practical Czech-Chinese linguistic terminology dictionary. The theoretical part focuses on the definition and characteristics of terminology, the process of creation and development of Czech terminology and its existing problems, comparing the similarities and differences between Czech and Chinese terminology. In addition, the thesis analyzes the use of Czech and Latin terminology in selected foreign Czech language textbooks. In the practical part there are details of the dictionary.

Seznam použité literatury

Bozděchová, I. Současná terminologie. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009.

Cabré, M. T. Terminology. Theory, Methods and Applications. Philadelphia PA: John Benjamins Publishing Company, 1999.

Čechová, M., Krčmová, M., Minářová, E. Současná stylistika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

Čermák, F. Lexikon a sémantika. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

Černý, J. Dějiny lingvistiky. Olomouc: Votobia, 1996.

Dokulil, M. Tvoření slov v češtině. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1962.

Grinev, S.V. Úvod do terminologie. M. : Moskevské lyceum. 1993.

Hauser, P. Nauka o slovní zásobě a tvoření slov. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

Hauser, P. Nauka o slovní zásobě. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

Hauser, P. Základní pojmy z nauky o slovní zásobě. Brno: Masarykova univerzita, 1996.

Hauser, P., Kneselová, H. O jednotě české jazykovědné školské terminologie: čeština doma a ve světě, 5, 1997. č. 2.

Horecký, J. Základy slovenskej terminológie. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1956.

Hradilová, D. Czech it up! 3. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouc, 2021, 140 s.

Hradilová, D. Terminologie jmenné flexe a množnosti jejího využití ve výuce češtiny pro cizince. In. (Eds.) Lingua Terminologica. Sborník vědeckých statí. 2010.

Hradilová, D.: Terminologie jmenné flexe a možnosti jejího využití ve výuce češtiny pro cizince. In: *Lingua Terminologica*. Praha: MUP, 2010.

Hrbáček, J. Jazykové zkratky v češtině. Praha: Univerzita Karlova, 1979.

Ju Yunsheng. Enlightenment of Russian Terminology on Chinese Terminology Research. *Russian Language Literature and Culture Studies*. 2020, 69(3).

Kiyak, T.R. Lingvistické aspekty terminologie. Kiev: UMK VO. 1989, s. 7.21 Grinev, S.V. Úvod do terminologie. M. : Moskevské lyceum. 1993.

Komárek, M. Dějiny českého jazyka. Brno: Host, 2012.

Kováříková, D. Kvantitativní charakteristiky termínů. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017.

Li Jianwei. Co je to sémiotika? Mluvení z uměleckého díla. *Jida e-časopis*. 2006, 40.

Liu Qing. 《中国术语学概论》. Úvod do čínské terminologie. Shanghai: Obchodní Tisk, 2015.

Osolsobě, K., Vališová, P. Tagset korpusů ČNK z hlediska předpokládané znalosti gramatické terminologie u nerodilých mluvčích. In: *Lingua Terminologica*. Sborník vědeckých statí. 2010.

Pečený, P. K problematice výuky lingvistické terminologie cizích jazyků: Cizí jazyky se specifickým zaměřením ve výuce a testování (včetně češtiny pro cizince).

Poštoľková, B., Roudný, M., Tejnor, A. O české terminologie. Praha: Academia, 1983.

Qi, Y. Dong, D. Xu, L. Chen, G. Encyklopedický slovník jazykovědy. 1993.

Sager, J. Term Formation. In: *Handbook of Terminology Management*. Amsterdam: John Benjamins Publishing, 1997.

Šmilauer, V. Nauka o českém jazyku. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1972.

Sochor, K. Příručka o českém odborném názvosloví. Praha: ČSAV, 1955.

Svobodová, D. Czech Word-Formation and Vocabulary. Ostrava: University of Ostrava, 2011.

Teubert, W; Čermáková, A. Lexicology and corpus linguistics: an introduction. Continuum Intl Pub Group. 2004.

Wu Likun. Fenomén homonym v ruské terminologii: Výzkum v oblasti humanitních a sociálních věd, Ministerstvo školství, Čína. 2007, 15(1), s. 45-49, citováno dle В.М. Лейчик, 1991.

Žaža, S. Latina a řečtina v slovní zásobě, gramatice a terminologii slovanských jazyků. Brno: Masarykova univerzita, 2010.

Seznam použité internetových zdrojů

Čínský pinyin do Mezinárodní fonetická abeceda webový převodník podle anotace IPA. [online].

Dostupné z: <https://toolbox.lotusfa.com/ipa/mandarin/index.html>

Databáze čínské encyklopedie [online]. [cit. 06. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://h.bkzx.cn/item/126131?q=%E6%9C%AF%E8%AF%AD>

Definice páky [online]. Poslední změna 02. 03. 2022. 19:33 [cit. 11. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://cs.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1ka>

Definice termínu [online]. Poslední změna 27. 2. 2022 21:36 [cit. 05. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://zh.wikipedia.org/wiki/%E6%9C%AF%E8%AF%AD>

Feng Zhiwei, A Study of the Relations Between Science and Technology Terms from the Linguistic Angle. China Terminology. [online]. Dostupné z:

<http://www.term.org.cn/CN/abstract/abstract11303.shtml>

Finanční páka [online] [cit. 22. 06. 2023]. Dostupné z:

<https://businesscenter.podnikatel.cz/slovnicek/financni-paka/>

Na co se nás často ptáte [online]. Praha: ústav pro jazyk český [cit. 16. 06. 2023]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20090227223603/http://www.ujc.cas.cz/poradna/porfaq.htm>

Objem sněhu. [online]. [cit. 06. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://baike.baidu.com/item/%E9%9B%AA%E9%87%8F/2099146>

Shi Lijian. Ways of Forming and Developing Terms[J]. China Terminology. [online]. Dostupné z:

<http://www.term.org.cn/CN/Y1990/V0/I02/12>

Standardní definice termínů [online]. Poslední změna 03. 05. 2021. [cit.09. 11. 2022]. Dostupné z:

<https://www.ibm.com/docs/zh/iis/9.1?topic=terms-define>